

Quicksan Wet natuurbescherming Residentie Parkzicht, Wassenaar

Ecologisch Adviesbureau Viridis bv
Randweg 30
4104 AC Culemborg
T 0345 753 275
E info@bureau-viridis.nl
W www.bureau-viridis.nl
KvK 110 557 87
Btw nr NL 820598215B01
IBAN NL46 TRIO 0198 4486 00

Tekst:
Veldonderzoek:
Foto's:

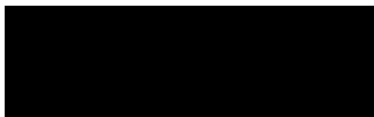
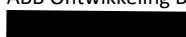

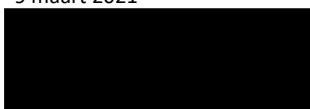
Foto voorblad: ANWB terrein, Wassenaarseweg 220, Wassenaar

Projectnummer: 2021-035
Wijze van citeren: Broek & Praet, 2021. Quicksan Wet natuurbescherming Residentie Parkzicht Wassenaar. Ecologisch Adviesbureau Viridis, Culemborg, PRNR-2021-035.

In opdracht van: ABB Ontwikkeling B.V.
Contactpersoon:

Datum: 9 maart 2021
Ondertekening:
Paraaf:

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van de opdrachtgever zoals hierboven aangegeven en is zijn eigendom. Niets uit deze rapportage mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt worden door middel van scanning, druk, internet, fotokopie of andere wijze zonder schriftelijke toestemming van de opdrachtgever en Ecologisch Adviesbureau Viridis bv, noch mag het zonder deze toestemming voor een ander doel gebruikt worden dan waarvoor het vervaardigd is.

Ecologisch Adviesbureau Viridis is niet aansprakelijk voor vervolgschade, alsmede schade die voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van de werkzaamheden, kaartmateriaal inclusief getoonde begrenzingen of andere gegevens verkregen van Ecologisch Adviesbureau Viridis. De opdrachtgever vrijwaart Ecologisch Adviesbureau Viridis voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

Omdat ecologisch onderzoek een momentopname is, kan de aanwezigheid van beschermde soorten soms niet worden uitgesloten of bevestigd. Daarnaast is de natuurwetgeving aan verandering en jurisprudentie onderhevig. Ecologisch Adviesbureau Viridis is mede om die redenen lid van het Netwerk Groene Bureaus, brancheorganisatie voor kwaliteitsbevordering en belangenbehartiging van ecologische adviesbureaus. Hierdoor zijn wij zo goed mogelijk op de hoogte van de nieuwste ontwikkeling op het gebied van ecologie en wetgeving. Door de inzet van conform de wet ecologisch deskundigen, waarborgen wij onze onderzoekskwaliteit. Wij zijn echter niet aansprakelijk voor de gevolgen van onverwacht verschijnende of verdwijnende flora of fauna, noch voor de gevolgen van veranderende wetgeving of jurisprudentie.

Inhoud

1. Aanleiding	4	6.1. Algemene maatregelen	24
1.1. Situatie	4	6.2. Zorgplicht.....	24
1.2. Beschrijving van het plangebied	4	6.3. Algemene broedvogels.....	24
1.3. Werkzaamheden.....	4	7. Conclusie en advies	26
1.4. Probleemstelling	5	7.1. Beantwoording onderzoeksvragen	26
1.5. Geldigheid onderzoek.....	5	7.2. Conclusie	28
2. Onderzoeksmethode.....	10	7.3. Kansen voor natuur	28
2.1. Literatuuronderzoek	10	8. Literatuurlijst	29
2.2. Veldonderzoek	10	8.1. Literatuur.....	29
2.3. Effectenanalyse.....	10	8.2. Websites.....	30
3. Gebiedsbescherming	11	Bijlage A. Wettelijk kader.....	31
3.1. Natura 2000 gebieden	11	Wet Natuurbescherming.....	31
3.2. Natuurnetwerk Nederland (NNN).....	12	Zorgplicht	31
4. Soortbescherming	13	Natura 2000-gebieden	31
4.1. Vaatplanten	13	Soortbescherming.....	32
4.2. Grondgebonden zoogdieren.....	13	Beschermde houtopstanden.....	34
4.3. Vleermuizen.....	15	Ontheffing, vergunning of vrijstelling	35
4.4. Vogels.....	20	Natuurnetwerk Nederland (NNN)	35
4.5. Overige soorten	22	Bijlage B. Overzicht algemene vrijstellingen.....	39
5. Houtopstanden	23	Bijlage C. Nederlandse vleermuissoorten.....	40
5.1. Conclusie houtopstanden	23	Bijlage D. Ecologisch deskundige	41
6. Mitigatie soortbescherming.....	24		

Samenvatting

Residentie Parkzicht te Wassenaar wordt herontwikkeld om woningen te realiseren. Een deel van de bebouwing wordt gesloopt de monumentale panden worden gerenoveerd. De herontwikkeling kan negatieve effecten veroorzaken op ter plaatse voorkomende beschermde natuurwaarden. Mogelijk worden daarbij verbodsbepalingen van de Wet natuurbescherming overtreden.

Resultaten

Bij de Quicksan is aangetoond dat de werkzaamheden mogelijk negatief effect hebben op Natura-2000 gebieden. Beschermde soorten ondervinden mogelijk negatieve effecten van de werkzaamheden. In de gebouwen en één boom mogelijk verblijfplaatsen van vleermuizen aanwezig zijn. Algemene broedvogels kunnen in het plangebied tot broeden komen en het is niet op voorhand uit te sluiten dat er een verblijfplaats van steenmarter aanwezig is. Tot slot komen in het plangebied beschermde houtopstanden voor (Tabel 1, 2, 3).

Tabel 1 | Samenvatting gebiedsbescherming met effecten en vervolgstappen

Gebied	Bescherming	Afstand	Effecten?	Vervolgstappen?
Meijendel & Berkheide	Natura 2000	1,3 km	Mogelijk	Voortoets
Westduinpark & Wapendal	Natura 2000	4,3 km	Mogelijk	Voortoets

Tabel 2 | Samenvatting soortbescherming met aanwezigheid, effecten en vervolgstappen per soortgroep

Soortgroep	Effecten	Vervolgstappen
Vaatplanten	Nee	Geen
Grondgebonden zoogdieren	Mogelijk overtreding artikel 3.10	Aanvullend onderzoek
Vleermuizen	Mogelijk overtreding artikel 3.5	Aanvullend onderzoek
Vogels met jaarrond beschermd nest	Nee	Geen
Algemene vogels	Mogelijk overtreding artikel 3.1	Mitigerende maatregelen
Vissen	Nee	Geen
Amfibieën	Nee	Geen
Reptielen	Nee	Geen
Ongewervelden	Nee	Geen

Tabel 3 | Samenvatting beschermde houtopstanden met vervolgstappen

Houtopstanden	Aanwezig?	Bescherming	Vervolgstappen?
Houtopstanden	Ja	provinciaal	kapmelding en herplantingsplicht

Conclusie

Negatieve effecten op algemene broedvogels zijn te voorkomen door mitigerende maatregelen (hoofdstuk 6) in acht te nemen, zoals het werken buiten de broedperiode. Er is aanvullend onderzoek nodig naar verblijfplaatsen van steenmarter en gebouwbewonende vleermuizen, inclusief onderzoek naar (massa)winterverblijfplaatsen, meervleermuis, en tweekleurige vleermuis. Bij het uitvoeren van nader onderzoek dient rekening te worden gehouden met onderzoeksperiodes volgens Tabel 4. Indien beschermde verblijfplaatsen aanwezig zijn dient mogelijk een ontheffing aangevraagd te worden.

Tabel 4 | Onderzoekperiodes per soort(groep). Per soort(groep) aangegeven in welke periodes onderzoek plaats kan vinden (NGB, 2017, 2021). Voor sommige soorten geldt dat de periode en de inspanning per functie verschillend kan zijn.

Type	Minimaal aantal onderzoeken	Tussen-periode (dagen)	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	nov
Vleermuis – zomer	3 bezoeken	20									
Vleermuis – najaar	2 bezoeken	20									
Tweekleurige vleermuis	2 bezoeken	20									
Steenmarter	2 bezoeken	20									

1. Aanleiding

1.1. Situatie

Residentie Parkzicht (ANWB terrein) aan de Wasse-naarseweg 220 in Wassenaar bevat een ensemble van veelal historische gebouwen, gelegen tussen landgoed Clingendaal en de binnenstad van Den Haag. Gezien de gebouwen niet meer voldoen aan de huidige vraag uit de markt is gekozen het terrein een nieuwe invulling te geven als woonlocatie. Hiervoor wordt een deel van het ensemble gerenoveerd; de monumentale 'Rotonde', het hoofdgebouw en de parkeerplaats. De overige bebouwing wordt gesloopt en hier vindt nieuwbouw plaats.

De herontwikkeling kan negatieve effecten veroorzaken op ter plaatse voorkomende beschermde natuurwaarden¹. Mogelijk worden daarbij verbodsbepalingen van de Wet natuurbescherming overtreden. De Wet natuurbescherming heeft drie beschermingsregimes:

- gebiedsbescherming;
- soortenbescherming;
- beschermde houtopstanden.

In Bijlage A vindt u meer informatie over de Wet natuurbescherming en overige relevante wetgeving.

Voorafgaande aan de uitvoering van de werkzaamheden is een onderzoek uitgevoerd naar het mogelijke voorkomen van beschermde natuurwaarden middels een verkennend natuurwaardenonderzoek (Quicksan). Het doel van dit onderzoek is om te onderzoeken of er door het uitvoeren van de werkzaamheden een overtreding van de Wet natuurbescherming of andere wet- en regelgeving (NNN) is te verwachten. En zo ja, wat zijn de benodigde vervolgstappen om de werkzaamheden in overeenstemming met de vigerende wet- en regelgeving uit te voeren?

In onderhavig rapport worden de kaders, uitvoering, resultaten en effectbeoordeling van deze toetsing beschreven.

1.2. Beschrijving van het plangebied

Het plangebied bestaat uit het ANWB terrein met negen grote aan elkaar verbonden gebouwen, een parkeerplaats en vegetatie. De bouwstijlen van de gebouwen variëren sterk met een combinatie van massieve monumentale panden tot golvende moderne bebouwing met veel glas. De meeste gebouwen zijn van massieve hoogbouw van zeven tot negen verdiepingen hoog, en enkele gebouwen zijn één tot drie verdiepingen hoog. Alle gebouwen hebben platte of licht geronde daken, de meest gebruikte dakbedekking is bitumen, grind, zonnepalen, tegels, dakterras of een daktuin. Aan de zuidelijke rand van de parkeerplaats ter hoogte van de ingang van de huidige ANWB winkel staat een pompenkamer: een klein, laag, half begroeid gebouw met plat dak en enkele openingen. Nabij gebouw H staat een elektriciteitshuisje.

Op en langs de grotendeels betegelde parkeerplaats staan verschillende heggen, bomen en andere lage vegetatie. Het plangebied heeft aan de west- en zuidzijde een parkachtige vegetatie en bestrating en wordt begrensd door een watergang met beschoeiende oevers. Aan het noorden bevindt zich een hek richting de Koningin Beatrixkazerne. In het westen wordt het plangebied begrensd door een bosschage en een watergang. In de directe omgeving bevinden zich woonwijken, weilanden en een sportcomplex. Verschillende bosrijke parken bevinden zich binnen enkele honderden meters afstand. Het plangebied ligt aan de rand van Den Haag op enkele kilometers afstand van de kust.

In Figuur 1.1 en Afbeelding 1.1 t/m 1.12 is een impressie van het plangebied en de directe omgeving te zien.

1.3. Werkzaamheden

De gebouwen in het plangebied worden gerenoveerd of gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouw. In Figuur 1.2 en 1.3 is te zien dat bebouwing B, C, D, E, F,

¹ Beschermde soorten: alle onder de Wet natuurbescherming beschermde soorten in de provincie Zuid-Holland.

G en H worden gesloopt. De Rijksmonumenten rotondegebouw (R) en gedeelte hoofdgebouw (A) worden getransformeerd tot andere functie (geen sloop). Bij het rotondegebouw worden uitbreidingen aan de voorzijde verwijderd/gesloopt. De pompenkamer komt te vervallen of wordt geïntegreerd in de nieuwbouw.

Het parkeerterrein zal voor een deel herbestraat worden, waarbij tevens groen wordt toegevoegd. Aan de randen van het terrein zal een deel van de verharding (parkeerplaatsen) komen te vervallen en zal dit groen ingericht worden. Bomen op het terrein en de parkeerplaats worden (vooralnog) niet gekapt.

1.4. Probleemstelling

Om goed voorbereid te zijn op eventueel noodzakelijke maatregelen of een vergunning of ontheffingsaanvraag in het kader van de Wet natuurbescherming geeft een Quicksan Wet natuurbescherming antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

Gebiedsbescherming

- Zijn negatieve effecten op Natura 2000 gebieden te verwachten en is een Voortoets noodzakelijk?
- Zijn significante effecten op de wezenlijke waarden en kenmerken van het Natuurnetwerk Nederland te verwachten en is een 'Nee tenzij' toets noodzakelijk?

Soortbescherming

- Zijn in het plangebied beschermde soorten en/of verblijfplaatsen van deze soorten aanwezig of te verwachten?
- Ondervinden aanwezige beschermde soorten negatieve effecten van de voorgenomen ruimtelijke ingreep en de benodigde werkzaamheden?

- Is het mogelijk om optredende negatieve effecten op beschermde soorten te mitigeren? Zo ja, op welke wijze dient dit te geschieden?
- Is het noodzakelijk aanvullend onderzoek uit te voeren?

Houtopstanden

- Worden er houtopstanden geveld waarop de regels van de Wet natuurbescherming van toepassing zijn en is daardoor een meldings- en herplantingsplicht van toepassing?

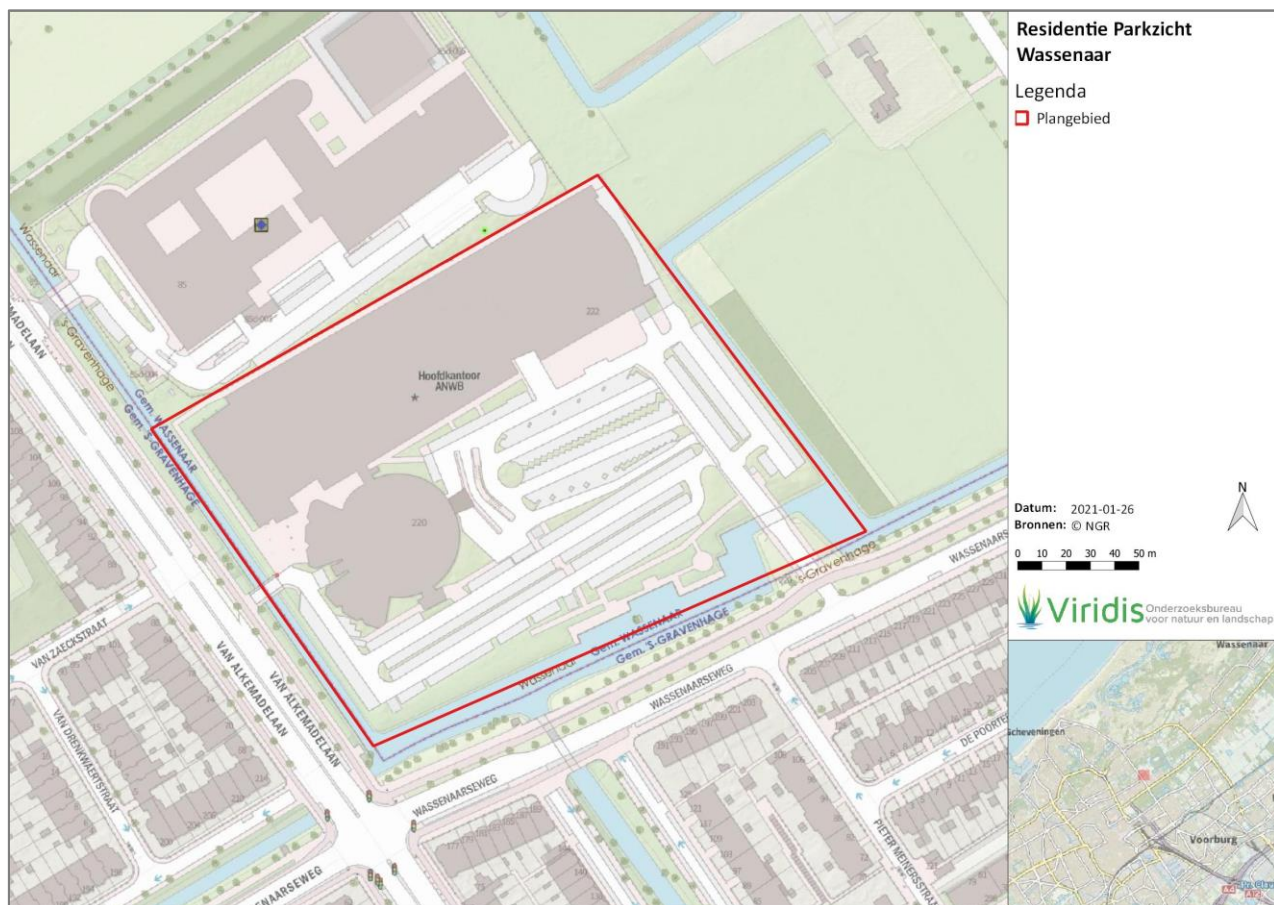
Voorliggend rapport geeft advies met betrekking tot de mogelijkheden om de geplande ruimtelijke ontwikkeling in overeenstemming met de Wet natuurbescherming uit te voeren. Uiteindelijk wordt daarmee de vraag beantwoord:

- Wat zijn de benodigde vervolgstappen om de werkzaamheden in overeenstemming met de Wet natuurbescherming uit te voeren?

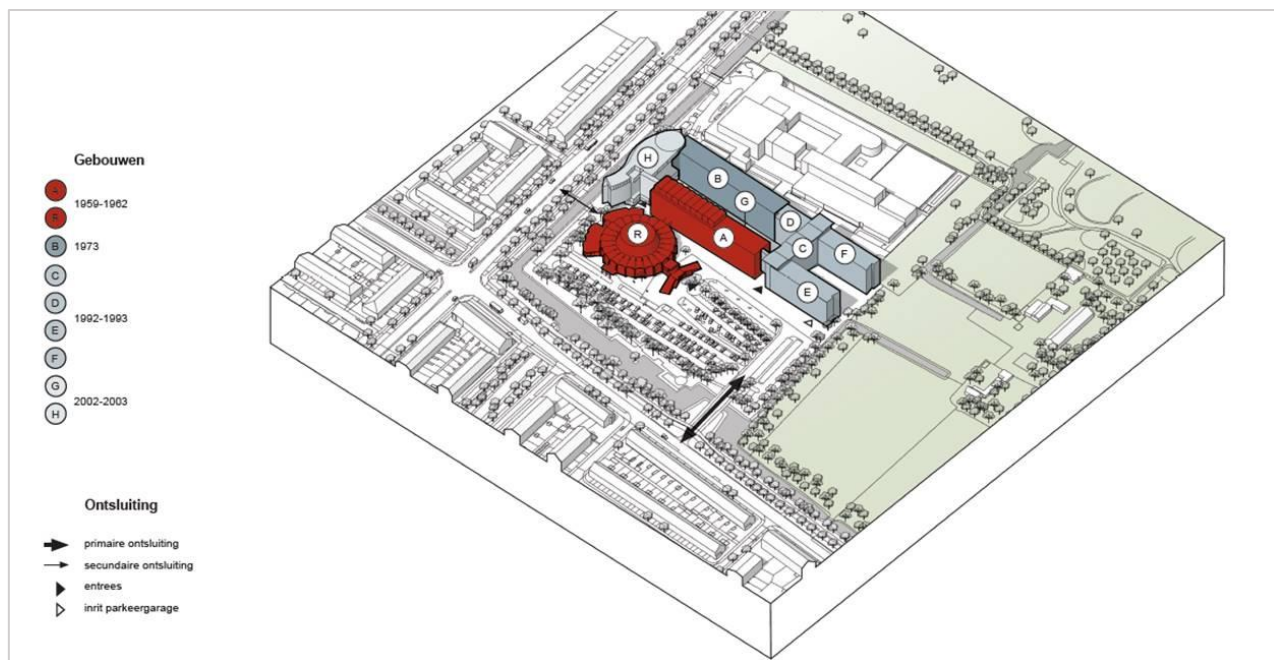
1.5. Geldigheid onderzoek

Deze Quicksan is uitgevoerd conform de landelijk geldende richtlijnen. De bevoegde gezagen (provincies) hanteren de volgende definitie voor de geldigheid van onderzoeken naar beschermde soorten: "Onderzoeksgegevens mogen maximaal drie jaar oud zijn in gebieden waar weinig of geen ruimtelijke of kwalitatieve veranderingen zijn opgetreden in de afgelopen drie jaar. In gebieden waar dit niet voor geldt, moeten de gegevens recenter zijn". Dit rapport gaat in op de effecten van de ontwikkeling zoals beschreven in paragraaf 1.1. Wijzigingen of aanpassingen in de ontwikkeling kunnen leiden tot andere conclusies ten aanzien van de effecten op beschermde soorten en gebieden.

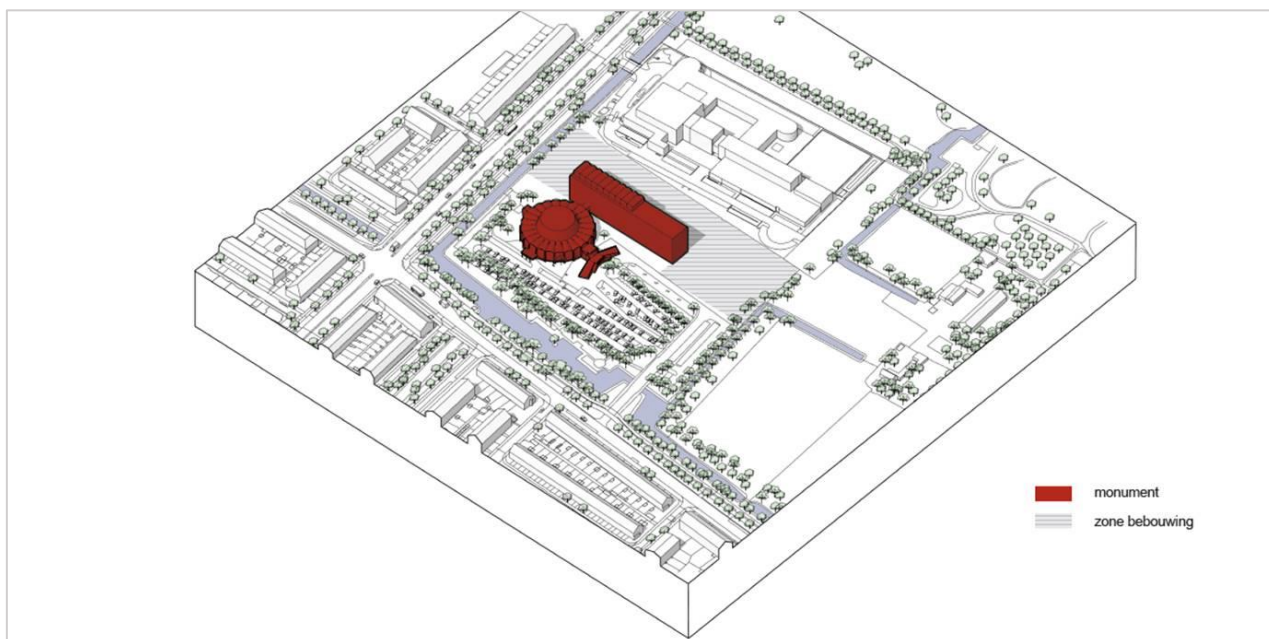

Figuur 1.1 | Plangebied, residentie Parkzicht in Wassenaar.

Figuur 1.2 | Gebouwaanduiding Residentie Parkzicht in Wassenaar, huidige situatie (bron: BRO).

Figuur 1.3 | Situatie Residentie Parkzicht in Wassenaar na sloop (bron: BRO)

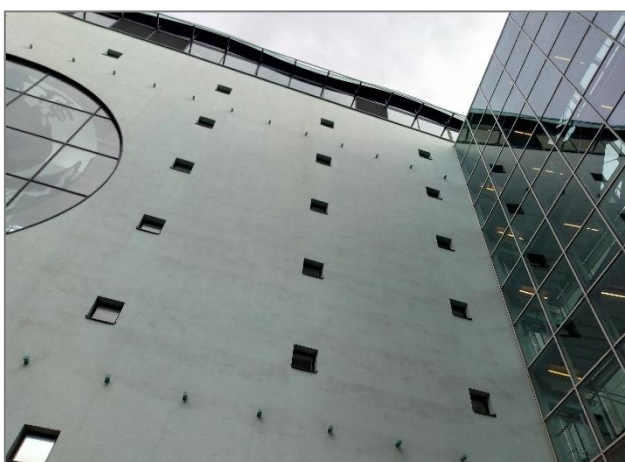

Afbeelding 1.1 | Gebouw A zuidzijde

Afbeelding 1.2 | Gebouw B zuidzijde. (Links oostzijde gebouw H.)

Afbeelding 1.3 | Gebouw C westzijde. (Rechts glazen verbinding richting gebouw A.)

Afbeelding 1.4 | Gebouw D zuidzijde. (Rechts gebouw C, links gebouw B)

Afbeelding 1.5 | Gebouw E noordzijde vanaf parkeerdak.

Afbeelding 1.6 | Gebouw F zuidzijde, parkeergarage en parkeerdak. (links op foto oostzijde gebouw E)

Afbeelding 1.7 | Gebouw G oostzijde. (Rechts gebouw D en B, links gebouw A.)

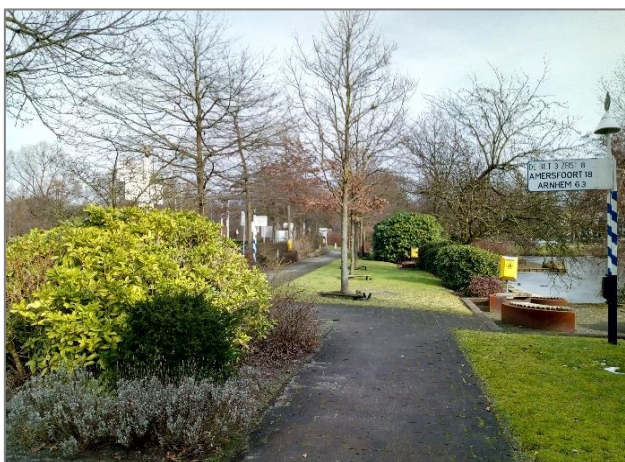
Afbeelding 1.8 | Gebouw H: links zuidzijde en rechts westzijde.

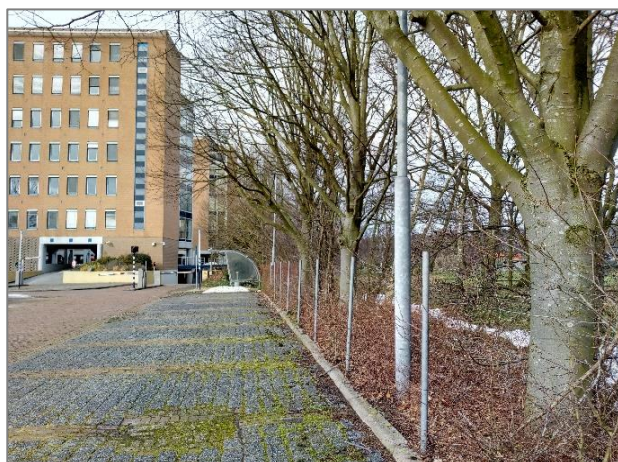
Afbeelding 1.9 | Gebouw R zuidzijde. (Achtergrond gebouw A)

Afbeelding 1.10 | Parkeerterrein met links in beeld de pompkamer. (Achtergrond gebouw A en E)

Afbeelding 1.11 | Parkachtig groen zuidzijde plangebied

Afbeelding 1.12 | Bomenrij met ondergroei, oostrand.

2. Onderzoeksmethode

Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen is een toetsing in het kader van de Wet natuurbescherming uitgevoerd. Hiermee is de ecologische waarde van het plangebied onderzocht door middel van een literatuuronderzoek en een veldinventarisatie. Op deze manier wordt het voorkomen bepaald van beschermde soorten binnen de Wet natuurbescherming en wordt gekeken of de voorgenomen ingrepen effecten hebben op beschermde natuurgebieden of beschermde houtopstanden. De gebruikte onderzoeksmethoden worden hieronder beschreven.

2.1. Literatuuronderzoek

Voor het literatuuronderzoek naar beschermde gebieden, soorten en houtopstanden is o.a. gebruik gemaakt van informatiebronnen beschikbaar gesteld door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de Provinciale Structuurvisie van de betreffende provincie. Daarnaast zijn verspreidingsgegevens uit het archief van Bureau Viridis, de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF), verspreidingsatlassen en vrij beschikbare verspreidingsgegevens van soortenorganisaties gebruikt. De gebruikte bronnen staan vermeld in hoofdstuk 8.

De resultaten van het literatuuronderzoek hebben uitgewezen welke beschermde soorten in de omgeving van het plangebied verwacht kunnen worden. Tijdens het veldbezoek is speciale aandacht besteed aan het mogelijke voorkomen van deze soorten. Voor

literatuuronderzoek naar houtopstanden is gebruik gemaakt van bestaande digitale kaarten van de bebouwde kom Wet natuurbescherming voor de betreffende provincie.

2.2. Veldonderzoek

Bureau Viridis heeft op 16 februari 2021 een veldbezoek uitgevoerd. Bij het veldbezoek is op basis van geografische ligging, terreingesteldheid en *expert judgement* beoordeeld of in en rond het plangebied beschermde natuurwaarden kunnen voorkomen of dat er voor beschermde soorten geschikt leefgebied aanwezig is.

2.3. Effectenanalyse

De uit het literatuuronderzoek en veldonderzoek verkregen gegevens van beschermde soorten, beschermde gebieden en houtopstanden zijn geanalyseerd om na te gaan of er bij de uitvoering van de werkzaamheden mogelijk verbodsbepalingen van de Wet natuurbescherming worden overtreden. Als blijkt dat er beschermde natuurwaarden zijn die mogelijk negatieve effecten kunnen ondervinden van de plannen is dit beschreven in onderhavige rapportage. Wanneer mogelijk worden alternatieven of mitigerende maatregelen voorgesteld om negatieve effecten te voorkomen of te verzachten. Indien de aanwezigheid van de soorten en/of de negatieve effecten nader onderzoek behoeft wordt dit aangegeven in de toetsing.

3. Gebiedsbescherming

De wetgeving met betrekking tot beschermde gebieden betreft Natura 2000-gebieden en het Natuurnetwerk Nederland. Bescherming van Natura 2000 gebieden is vastgelegd in Hoofdstuk 2 van de Wet Natuurbescherming. Vanuit de Provinciale Structuurvisie zijn een aantal gebieden aangewezen als Natuurnetwerk Nederland (NNN) en daarmee provinciaal beschermd.

Naast de gebiedsbescherming geldt ook een algemene zorgverplichting (artikel 1.11) voor alle Natura 2000-gebieden en bijzondere nationale natuurgebieden. Ook de niet-beschermde gebieden vallen hier dus onder. Deze verplichting beoogt het voorkomen of beperken van de schade aan in het wild levende soorten en gebieden. Bij elke project dient rekening te worden gehouden met de zorgplicht, zie ook Bijlage A.

3.1. Natura 2000 gebieden

Natura 2000 is de overkoepelende naam voor gebieden die op Europees niveau worden beschermd vanuit de Vogel- en Habitatrichtlijn. Vanuit deze richtlijnen worden specifieke diersoorten en hun habitat beschermd om de biodiversiteit te behouden, te herstellen of uit te breiden. Hierbij zijn er specifieke instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd per gebied.

Het ondernemen van projecten, plannen of activiteiten in en in de omgeving van een Natura 2000-gebied kunnen mogelijk leiden tot (significant) negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen. Wanneer het mogelijk is dat er effecten kunnen zijn dan dient er door middel van een Voortoets op voorhand getoetst te worden wat de effecten van een project tijdens de uitvoerfase en gebruiksfase zijn op de ter plaatse aangewezen habitattypen en -soorten. Indien het niet mogelijk is om negatieve effecten op voorhand uit te sluiten is er sprake van een vergunningsplicht en moet een 'Verslechteringstoets' of 'Passende beoordeling' uitgevoerd worden. Dit is afhankelijk van of de plannen significant negatieve invloed kunnen hebben of niet. In beide toetsingen worden de projecten, plannen of activiteiten getoetst op hun invloed op de instandhoudingsdoelstellingen en of (onder bepaalde

voorwaarden) toestemming voor de uitvoering kan worden verleend door het bevoegd gezag. Het dichtstbijzijnde Natura 2000-gebied 'Meijendel & Berkheide' ligt op een afstand van ruim een kilometer (Figuur 3.1). Zuidwestelijk van het plangebied ligt het Natura 2000-gebied 'Westduinpark & Wapendal' op een afstand van ruim 4,3 kilometer. Beide gebieden hebben te maken met een overbelasting in de depositie van stikstof.

Effectbeoordeling Natura 2000

Het plangebied ligt niet binnen de grenzen van een Natura 2000-gebied. Van een directe aantasting en afname van areaal aan beschermd natuurgebied is geen sprake. Het nabijgelegen Natura 2000-gebied ligt op voldoende ruime afstand dat geen negatieve invloed verwacht wordt van factoren die slechts een korte reikwijdte hebben, zoals bodemtrillingen, geluids- en lichtbelasting. De enige factor die op grotere afstand werkzaam is en op basis van zijn reikwijdte van invloed kan zijn, betreft stikstofdepositie. In de uitvoerende fase kan een tijdelijke verhoging van stikstofdepositie plaatsvinden ten gevolge van uitstoot van het bouwverkeer en machines die tijdens werkzaamheden gebruikt worden. Tevens kan er tijdens de gebruiksfase een verandering plaatsvinden in de emissie van stikstof als gevolg van met name verandering in verkeersintensiteit. In het huidige stikstofbeleid wordt uitgegaan van kans op een significant negatief effect zodra de depositiegrens van 0,005 mol/ha/jr wordt overschreden. Het is daarom noodzakelijk om middels een stikstofberekening inzicht te verkrijgen in de daadwerkelijke depositie van stikstof op de in de nabijheid van het plangebied gelegen Natura 2000-gebieden, om zodoende te kunnen bepalen of hier kans is op een significant negatief effect.

Conclusie Natura 2000

Het is noodzakelijk om een Voortoets stikstofdepositie in het kader van de Natura 2000-gebieden 'Meijendel & Berkheide' en 'Westduinpark & Wapendal' uit te voeren.

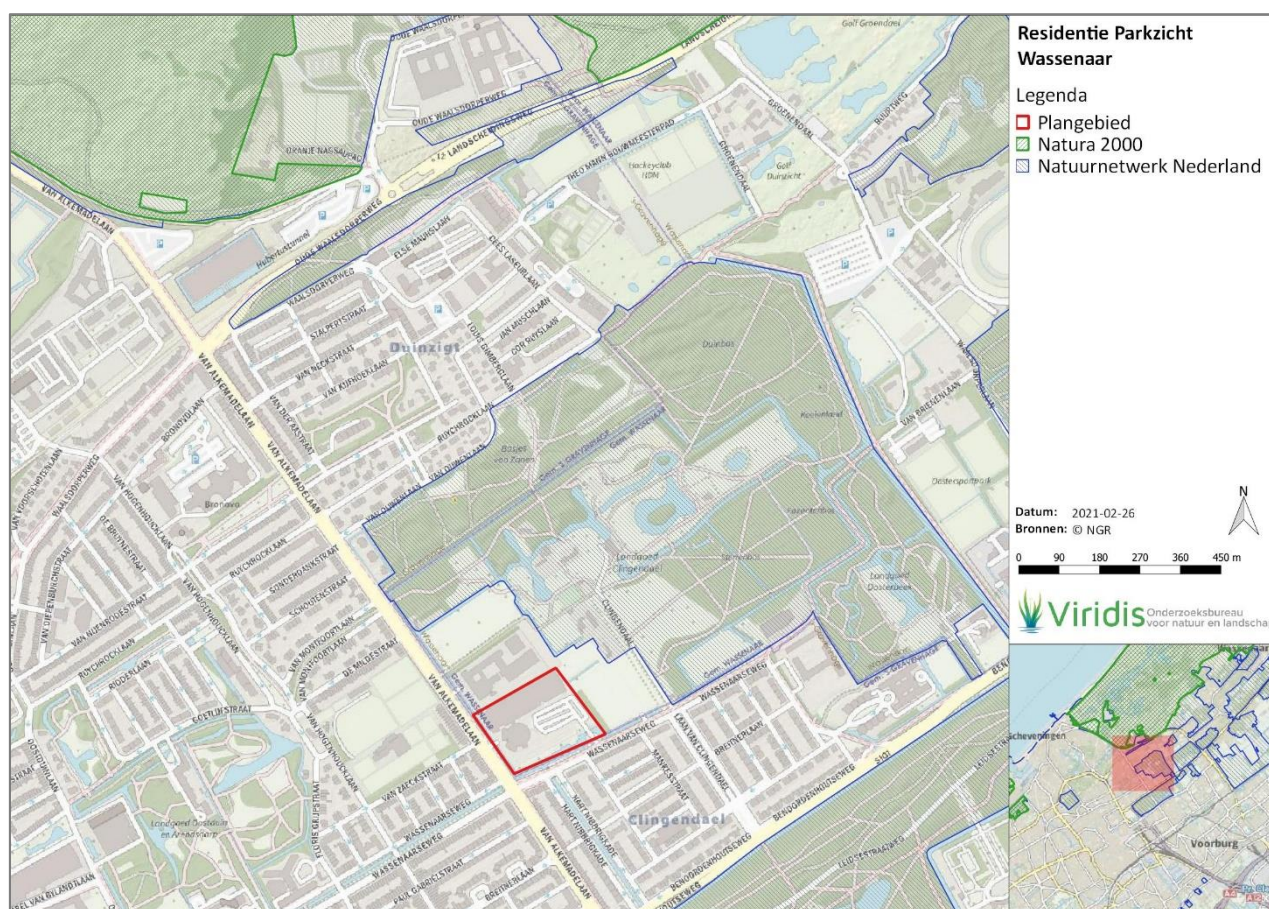
3.2. Natuurnetwerk Nederland (NNN)

Het NNN vormt een robuust netwerk van natuurgebieden en tussenliggende verbindingzones. Dit netwerk bestaat uit bestaande natuurgebieden, nieuw aan te leggen natuur en verbindingzones tussen deze gebieden. Ook de gebieden aangewezen voor agrarisch natuurbeheer behoren tot het NNN. De planologische verankering van het NNN vindt plaats in (gemeentelijke) bestemmingsplannen. Een 'Nee, tenzij'-toets dient te worden uitgevoerd wanneer ruimtelijke ontwikkelingen geheel of gedeeltelijk binnen de begrenzing van het NNN plaatsvinden en negatieve effecten

op de wezenlijke waarden en kenmerken van het netwerk optreden en/of een bestemmingsplanwijziging moet worden doorgevoerd. Hierin wordt beoordeeld of er significante effecten op de wezenlijke waarden en kenmerken van het netwerk optreden als gevolg van de voorgenoemde maatregelen.

Conclusie NNN

Voor dit project is het uitvoeren van een 'Nee, Tenzij'-toets niet nodig omdat het plangebied buiten de begrenzing van het NNN ligt (Figuur 3.1).

Figuur 3.1 | Beschermd gebieden in de omgeving van het plangebied.

4. Soortbescherming

Dier- en plantensoorten zijn verdeeld in drie categorieën en worden in meer of mindere mate beschermd:

- Vogelrichtlijnsoorten, hieronder vallen alle inheemse vogelsoorten (artikel 3.1);
- Habitatrichtlijnsoorten (artikel 3.5);
- Nationaal beschermde soorten (artikel 3.10).

Per wetsartikel gelden een aantal verbodsbepalingen die mogelijk overtreden worden bij de geplande ingreep. Bij ruimtelijke ingrepen houdt dit hoofdzakelijk verband met de bescherming van nesten, bescherming van verblijfplaatsen en voortplantingsbiotoop en verbod op het doden of verwonden van beschermde soorten. Op deze verbodsbepalingen gelden enkele uitzonderingen. Zo is provinciaal een vrijstellingslijst vastgesteld met daarop een aantal soorten waarvoor deze verbodsbepalingen niet gelden. Ook kan er in specifieke gevallen gewerkt worden volgens een ministerieel goedgekeurde gedragscode waarin voorschriften opgenomen zijn om de effecten te beperken. Naast de verbodsartikelen voor de soorten en gebieden geldt ook een algemene zorgverplichting (artikel 1.11) voor alle inheemse dier- en plantensoorten, inclusief de niet beschermde en vrijgestelde soorten. Deze verplichting beoogt het voorkomen of beperken van de schade aan in het wild levende soorten en gebieden. Deze zorgverplichting geldt voor alle hieronder beschreven soortgroepen en zal daarom niet nog eens per soortgroep worden beschreven. In het volgende hoofdstuk worden algemene mitigerende maatregelen beschreven om aan de zorgplicht te voldoen.

Hieronder worden de resultaten van het literatuuronderzoek en veldonderzoek per soortgroep besproken. Per soortgroep is een effectenbeoordeling opgenomen waarin helder beschreven wordt of er negatieve effecten op beschermde soorten te verwachten zijn en, indien van toepassing, of er mitigerende maatregelen mogelijk zijn om deze effecten te voorkomen.

4.1. Vaatplanten

In de omgeving van het plangebied is een aantal beschermde plantensoorten bekend. Blaasvaren (*Cystopteris fragilis*), muurbloem (*Erysimum cheiri*), schubvaren (*Asplenium ceterach*) zijn typische soorten die groeien op oude muren, vaak met zachte kalkspecie. Dergelijke voor deze soorten geschikte muren zijn niet aanwezig binnen het plangebied. Verder zijn ook diverse beschermde soorten van kalkrijke akkers en duingebieden, zoals akkerboterbloem (*Ranunculus arvensis*), stofzaad (*Monotropa hypopitys*) en wilde ridderspoor (*Consolida regalis*) in de ruime omgeving bekend. Binnen het plangebied is geen geschikt habitat voor deze soorten aanwezig. Het plangebied bestaat, buiten bebouwing, uit een parkeerterrein en enkele bosschages, heggen en voedselrijke groenstroken met zeer algemene plantensoorten.

Effectbeoordeling vaatplanten

Op basis van het literatuur- en veldonderzoek is niet te verwachten dat beschermde vaatplanten in het plangebied of binnen de invloedssfeer van de werkzaamheden voorkomen. Het terrein biedt geen geschikt habitat voor dergelijke beschermde soorten. Negatieve effecten op beschermde soorten vaatplanten zijn daarom uitgesloten.

Conclusie vaatplanten

Vanuit bovenstaande kan worden geconcludeerd dat in het plangebied geen beschermde vaatplanten aanwezig zijn.

4.2. Grondgebonden zoogdieren

In de wijde omgeving komen verschillende beschermde zoogdieren voor. In de NDFF (2021) zijn waarnemingen bekend van boomarter (*Martes martes*), steenarter (*Martes foina*), eekhoorn (*Sciurus vulgaris*), waterspitsmuis (*Neomys fodiens*) en damhert (*Dama dama*). Deze zijn voornamelijk waargenomen in parken en natuurgebieden in de omgeving.

Tijdens het veldbezoek zijn geen grondgebonden zoogdieren aangetroffen. Potentieel habitat voor

grondgebonden zoogdieren is te vinden bij de bosschage langs de oostrand naast de watergang (het dichts begroeide gedeelte naast gebouw E en F), wat overig groen (bomen, struiken en heggen) met voornamelijk parkachtige uitstraling en een heel klein rommelhoekje.

Boommarter komt in de omgeving van het plangebied voor. Met name het duingebied en de landgoederen aan de rand van Den Haag vormen geschikt leefgebied voor deze soort. Binnen het plangebied ontbreken geschikte boomholtes of andere geschikte verblijfplaatsen van boommarter. Het is uitgesloten dat het plangebied als essentieel foerageergebied dient. Hooguit kan boommarter zich incidenteel door het plangebied begeven.

Steenmarter is eveneens bekend uit de omgeving. Hoewel steenmarter eenzelfde niche in kan nemen als boommarter wordt de soort ook regelmatig in gebouwen aangetroffen. Binnen het plangebied is een pompenkamer aanwezig waarin een verblijfplaats van steenmarter niet met zekerheid uit te sluiten is: enkele openingen bieden toegang tot dit gebouw (Afbeelding 4.13). Bij het veldbezoek zijn aan de buitenzijde van dit gebouw geen sporen van marters gevonden. Er kwam geen sterke geur uit grote openingen. Derhalve wordt een verblijfplaats van steenmarter niet verwacht maar is deze op voorhand niet met zekerheid uit te sluiten. In de andere bebouwing zijn geen geschikte holten voor steenmarter aangetroffen. Als er geen verblijfplaats van steenmarter aanwezig is zal de steenmarter hooguit incidenteel in het plangebied voorkomen. Het is uitgesloten dat het plangebied als essentieel foerageergebied dient.

Eekhoorn is eveneens bekend uit de omgeving. Deze soort maakt zelf nesten of maakt gebruik van boomholtes. Binnen het plangebied zijn geen geschikte holtes voor eekhoorn of nesten aangetroffen en daarom kan worden uitgesloten dat zicht verblijfplaatsen bevinden binnen het plangebied. Hooguit kan eekhoorn zich incidenteel door het plangebied begeven.

Het voorkomen van damhert is beperkt tot begrensde natuurgebieden. Deze soort is uitgesloten in het plangebied.

Waterspitsmuis komt voor langs langgerekte schone watergangen met natuurlijke oevers en veel

begroeiing. Dergelijk habitat komt niet voor in het plangebied en de aanwezigheid van de zeer schuwe waterspitsmuis is uitgesloten.

Naast de strikt beschermde grondgebonden zoogdieren kunnen ook enkele andere soorten verwacht worden die vrijgesteld zijn in de provincie Zuid-Holland (Bijlage B). Het is niet uit te sluiten dat kleine marters wezel (*Mustela nivalis*), hermelijn (*Mustela erminea*) en bunzing (*Mustela putorius*) het plangebied passeren en sporadisch foerageren, gebruikmakend van bijvoorbeeld de bosschage / bomenrij met ondergroei aan de oostrand. Oppervlak van bosschage is echter gering en het is uitgesloten dat dit een voortplantingshabitat is. Reeën (*Capreolus capreolus*) kunnen wellicht passeren en foerageren langs de bosschage aan de oostrand. Soorten als konijn (*Oryctolagus cuniculus*), egel (*Erinaceus europaeus*) en gewone bosspitsmuis (*Sorex araneus*) zijn binnen het plangebied te verwachten. Voor deze soorten geldt de zorgplicht.

Effectbeoordeling grondgebonden zoogdieren

Het voorkomen van een verblijfplaats van steenmarter in de pompenkamer is op voorhand niet met zekerheid uit te sluiten. Vanwege de aard van de werkzaamheden, waarbij de pompenkamer komt te vervallen of wordt geïntegreerd in de nieuwbouw, zijn negatieve effecten op steenmarter niet uitgesloten. Om er zeker van te zijn dat er geen overtreding van artikel 3.10 van de Wet natuurbescherming wordt begaan wordt aangeraden om onderzoek naar steenmarter uit te voeren. Er is geen onderzoeksprotocol voor steenmarter, de volgende onderzoeksmethode is gebaseerd op de ecologie van de soort. Aan- of afwezigheid kan worden onderzocht door middel van twee bezoeken tussen maart en augustus, met ten minste één bezoek in juni. Er wordt gelet op sporen (latrines, prooi-resten, haren, prenten, etc.) en geur. Ook kan 's avonds met behulp van een warmtebeeldcamera worden gezocht, en eventueel met wildcamera's. Onderzoek kan grotendeels worden gecombineerd met onderzoek naar vleermuizen (paragraaf 4.3). Indien een verblijfplaats aanwezig is dient voor ingrijpende werkzaamheden een ontheffing aangevraagd te worden voor het overtreden van verbodsbepaling 2 en 4 van artikel 3.5 van de Wet natuurbescherming.

Steenmarter en eekhoorn zijn mogelijk incidenteel in het plangebied aanwezig, ook als er geen verblijfplaatsen zijn. Bij het uitvoeren van de werkzaamheden zullen zij door de verstorende impact hiervan het

plangebied niet betreden en is er dus ook geen risico op het doden of verwonden van deze soorten bij uitvoer van de werkzaamheden. Daarnaast is steenmarter vooral 's nachts actief en worden dan over het algemeen geen werkzaamheden uitgevoerd.

Ook moet rekening worden gehouden met de algemene zorgverplichting (artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming). Mitigerende maatregelen worden uitgewerkt in hoofdstuk 6.

Conclusie grondgebonden zoogdieren

Vanuit bovenstaande kan worden geconcludeerd dat:

- Om negatieve effecten op steenmarter te voorkomen dient aanvullend onderzoek uitgevoerd te worden naar het voorkomen van een verblijfplaats in de pompkamer.
- Negatieve effecten op andere beschermde grondgebonden zoogdieren zijn uitgesloten
- Er moet rekening gehouden worden met de algemene zorgverplichting (artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming).

4.3. Vleermuizen

Op basis van het literatuuronderzoek is het bekend dat in de directe omgeving van het plangebied vleermuizen verwacht kunnen worden. Bij het gebruik van het landschap door vleermuizen wordt onderscheid gemaakt in vaste verblijfplaatsen, vliegroutes en foerageergebied.

Uit literatuuronderzoek blijkt dat verschillende soorten vleermuizen voorkomen in de directe en wijdere omgeving. Veel waarnemingen betreffen de gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) en watervleermuis (*Myotis daubentoni*). In mindere mate zijn ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*), baardvleermuis (*Myotis mystacinus*) / Brandts vleermuis (*Myotis brandtii*), gewone grootoorvleermuis (*Plecotus auritus*), rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*), meervleermuis (*Myotis dasycneme*), laatvlieger (*Eptesicus serotinus*) bekend, en in lage aantallen grijze grootoorvleermuis (*Plecotus austriacus*), franjestaart (*Myotis nattereri*), tweekleurige vleermuis (*Vespertilio*

murinus) en kleine dwergvleermuis (*Pipistrellus pygmaeus*). Waarnemingen komen voornamelijk uit de bosrijke parken rondom plangebied en de wijdere omgeving. Bij het plangebied zijn enkel foeragerende gewone dwergvleermuizen bekend (NDDF, 2021).

Vaste verblijfplaatsen

Vleermuizen zijn globaal te verdelen in gebouwbewonende soorten zoals gewone dwergvleermuis en boombewonende soorten zoals rosse vleermuis en watervleermuis. Daarnaast bestaan soorten die van beide elementen gebruikmaken. Daarbij is ook onderscheid te maken in zomer- en winterverblijfplaatsen van de verschillende soorten. Sommige soorten zoals de gewone dwergvleermuis verblijven het gehele jaar in gebouwen (in spouwmuren, achter gevelbetimmeringen, achter dakbeschot en in schoorstenen etc.). Andere soorten zoals de rosse vleermuis verblijven jaarrond in bomen (in holten, holen en achter loshangend schors). De watervleermuis overwintert echter weer in bunkers, grotten en kelders en verblijft in de zomerperiode in boomholten.

Gebouwbewonende vleermuissoorten

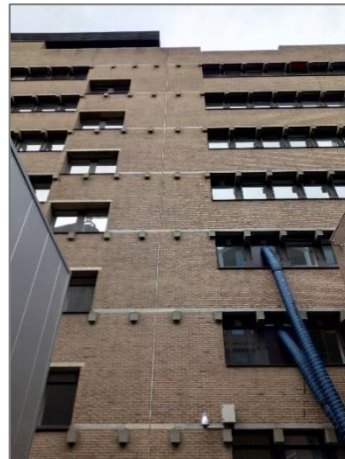
In het plangebied zijn verschillende openingen aangetroffen bij bijna alle gebouwen, die voor vleermuizen als verblijfplaats kunnen dienen. Hieronder wordt per gebouw aangegeven of en waar er vleermuizen kunnen verblijven.

Gebouw A betreft het grote monumentale gebouw met ca. 7 verdiepingen. Vleermuisverblijfplaatsen zijn vooral te verwachten bij enkele dilatatievoegen aan de voor- en achterzijde die niet geheel dicht zijn. Ook zijn verblijfplaatsen bij ramen niet uit te sluiten, bijvoorbeeld onder stenen vensterbankstenen die op sommige plekken niet volledig aansluiten en achter rolgordijnen aan de voorzijde. Bij de loopbrug naar gebouw E zijn verschillende openingen en gleuven geschikt voor vleermuizen. Er zijn geen stootvoegen aanwezig. De dakrand leek grotendeels dicht maar af en toe is er een smalle opening waar mogelijk vleermuizen in kunnen verblijven (Afbeelding 4.1 en 4.2).

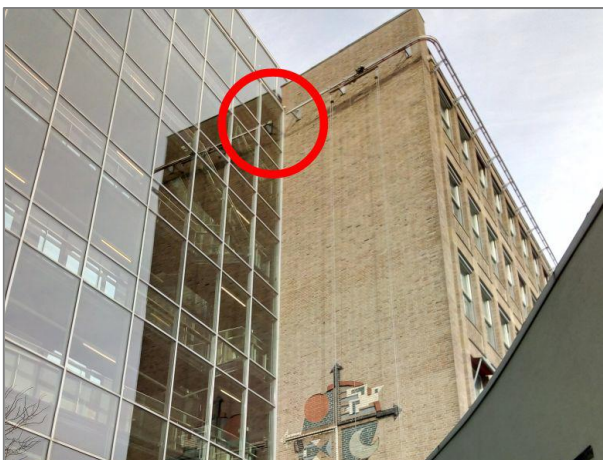

Afbeelding 4.1 | Dilatatievoeg (rechts van midden) en rolgordijnen, gebouw A.

Afbeelding 4.3 | Gebouw B: stootvoegen, dilatatievoeg, ruimte tussen betonblok en muur en ruimte onder kozijnen.

Afbeelding 4.2 | Bij de dakrand waar gebouw A aansluit op gebouw H is een smalle gleuf en een kleine opening.

Gebouw B van ca. 8 verdiepingen heeft overal stootvoegen, onder meerdere kozijnen zit een open gleuf onder de 'vensterbank' en de dilatatievoegen zijn mogelijk niet geheel dicht. Ook is er ruimte tussen de betonnen steunblokken boven de ramen en de muur. Daarom is zowel de voor- als achterzijde van gebouw B geschikt voor vleermuizen. Aan de zijkant richting gebouw D zitten ook enkele open loodslabben. (Afbeelding 4.3)

Gebouw C van ca. 9 verdiepingen biedt relatief weinig potentiële openingen voor vleermuizen. Deze zijn beperkt tot smalle gleuven onder de kozijnen aan de westgevel (ook nabij de ingang). De dakrand lijkt dicht. De oostzijde van het gebouw lijkt ongeschikt vanwege gladde materialen zoals glas en metaal. (Afbeelding 4.4)

Afbeelding 4.4 | Gebouw C nabij ingang (lichtgroen) met ruimte onder kozijnen.

Gebouw D, E en F hebben een vergelijkbare bouwstijl met ca. 8 verdiepingen. Deze gebouwen hebben veel stootvoegen. Daarnaast bieden de dakrand, dilatatievoegen en ruimte onder de kozijnen mogelijke openingen voor vleermuizen. Aan de zijkant van gebouw D richting gebouw B zitten enkele open loodslabben. (Afbeelding 4.5)

Afbeelding 4.5 | Gebouw D (bouwstijl van gebouw E en F hetzelfde): stootvoegen, dilatatievoegen en ruimte bij de dakrand, mogelijk ruimte onder kozijnen.

Onder gebouw E en F bevindt zich een **parkeergarage en parkeerdek**. In de parkeergarage en het parkeerdek bevinden zich meerdere openingen waar vleermuizen in kunnen verblijven. Deze openingen bevinden zich zowel dicht bij de rand als diep in de garage tegen richting gebouw C. (Afbeelding 4.6)

Afbeelding 4.6 | Openingen in de parkeergarage onder gebouw E en F.

Gebouw G bestaat uit twee delen met één tot twee verdiepingen.

Het noordoostelijke gebouw G is geschikt voor vleermuizen, met name door de vele stootvoegen aan alle zijden (ook onder de overkapping / viaduct). Dit gebouw sluit aan op gebouw A en B. (Afbeelding 4.7)

Het zuidwestelijke gebouw op de binnenplaats wordt ongeschikt geacht voor vleermuizen, de dakrand is strak dicht, het biedt geen geschikte openingen en het metalen gedeelte biedt geen grip. (Afbeelding 4.8)

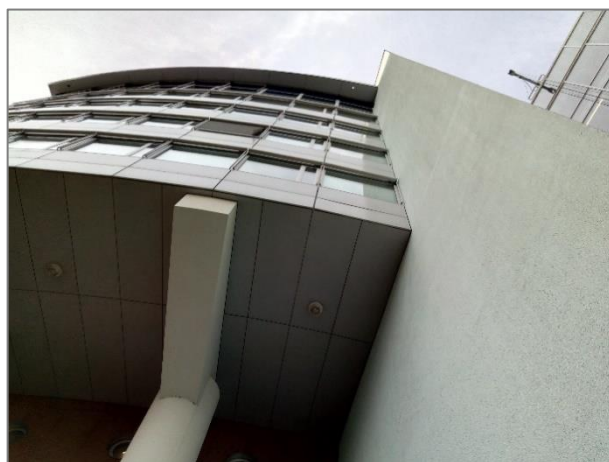

Afbeelding 4.7 | Noordoostelijke gedeelte van gebouw G, veel stootvoegen, ook onder de overkapping.

Afbeelding 4.8 | Zuidwestelijke gedeelte van gebouw G.

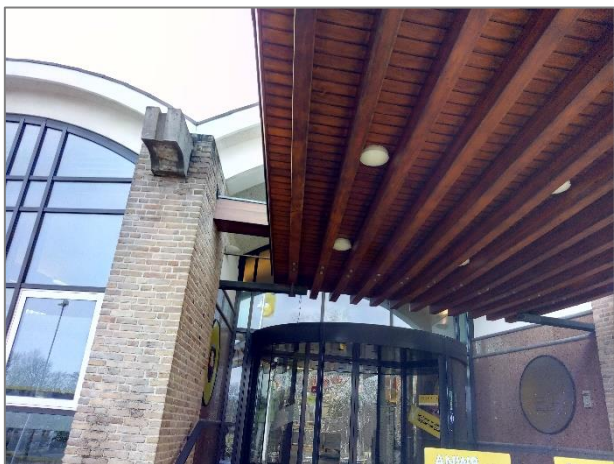
Gebouw H met ca. 7 verdiepingen is vanwege de bouwstijl met veel gladde materialen niet zeer geschikt voor vleermuizen. Op enkele plekken waar de platen niet goed aansluiten op de wat ruwere muren of pilaren zijn gleuven waar vleermuizen in kunnen verblijven. (Afbeelding 4.9)

Afbeelding 4.9 | Gleuven langs waar platen niet volledig aansluiten op muur en pilaren bij gebouw H.

Gebouw R betreft het monumentale 'rotondegebouw'. In dit gebouw zijn geen stootvoegen aanwezig en de meeste dakranden zijn dicht. Toch zijn vleermuizen niet uit te sluiten: bij de uitbouw zijn wel open dakranden aangetroffen waar vleermuizen in kunnen verblijven, en bij de ingang zijn enkele open loodslabben. (Afbeelding 4.10 en 4.11)

Afbeelding 4.10 | Open loodslabben bij de ingang gebouw R.

Afbeelding 4.11 | Smalle opening bij de dakrand van de uitbouw bij gebouw R.

Overige bebouwing

Naast de hierboven genoemde bebouwing waren nog twee gebouwen aanwezig die niet met een letter aangeduid zijn.

Een elektriciteitshuisje ten westen van gebouw H is ca. 2,5 meter hoog maar wel geschikt voor vleermuizen vanwege openingen in de dakrand. (Afbeelding 4.12)

Afbeelding 4.12 | Elektriciteitshuisje ten westen van gebouw H met open dakranden.

Tot slot biedt de pompkamer op het parkeerterrein van buiten gezien mogelijk verblijfplaatsen aan vleermuizen. Het gebouw heeft enkele grote openingen. Daar zijn geen vleermuissporen zoals keutels gevonden. Toch is het mogelijk dat het gebruikt wordt door vleermuizen als (winter)verblijfplaats (Afbeelding 4.13, Bijlage C).

Afbeelding 4.13 | Pompkamer met ten minste drie ruime openingen en gleuven langs de dakranden.

Aanvullend vleermuisonderzoek

Standaard worden met vleermuisonderzoek zomer- en kraamverblijfplaatsen en paar- en winterverblijfplaatsen onderzocht. In dit plangebied is aanvullend onderzoek nodig. Vanwege de bouwstijl (hoog en/of massief) zijn met name gebouw A, B, D en E potentieel geschikt als (massa)winterverblijfplaats van gewone dwergvleermuis en als paarterritorium van tweekleurige vleermuis (Bijlage C). Vanwege het verspreidingsgebied is ook het voorkomen van verblijfplaatsen van meervleermuis niet uit te sluiten.

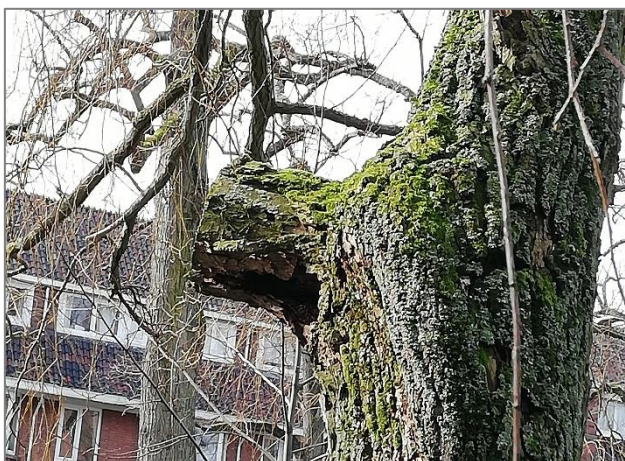

Boombewonende vleermuissoorten

Boombewonende soorten worden gevonden in holten en spleten in bomen en achter loshangend schors. In het plangebied zijn verschillende bomen aanwezig. Deze zijn tijdens het veldbezoek geïnspecteerd op geschikte holtes, spleten en loszittend schors. Bij slechts één boom ten westen van gebouw H is een holte aangetroffen bij een tak die over het water hangt (Afbeelding 4.14 en 4.15). Verblijfplaatsen van boombewonende vleermuizen worden niet verwacht maar zijn ook niet geheel uit te sluiten.

Afbeelding 4.14 | Boom met mogelijk geschikte holte

Afbeelding 4.15 | Holte in tak, mogelijk geschikt voor boombewonende vleermuis.

Vliegroutes

Om zich van verblijfplaats naar foerageergebied te verplaatsen wordt door een aantal soorten steeds dezelfde lijnvormige elementen gebruikt. De gewone dwergvleermuis gebruikt bijvoorbeeld vaak bomenrijen om zich te oriënteren. Als een dergelijke route verdwijnt of onderbroken wordt, vervalt deze mogelijkheid om van verblijfplaats naar foerageergebied te verplaatsen. Vleermuizen moeten dan een

alternatieve route gebruiken. Als dit niet mogelijk is en als de vliegroute door veel vleermuizen wordt gebruikt, kan dit een significant negatief effect op de vleermuizenpopulatie in het gebied hebben. Het verdwijnen van een essentiële vliegroute leidt zo tot het niet meer functioneren van een verblijfplaats. Dergelijke essentiële vliegroutes zijn strikt beschermd.

Hoewel in het plangebied lijnvormige structuren, zijn in de directe omgeving voldoende alternatieve lijnvormige structuren van zowel gebouwen als bomenrijen. Essentiële vliegroutes zijn daarom in het plangebied uitgesloten.

Foerageergebied

Alle in Nederland voorkomende vleermuizen leven van insecten. Zij foerageren daarom op plaatsen waar veel insecten aanwezig zijn. Voorbeelden van veel voorkomende foerageergebieden zijn openingen op kruinhoogte tussen bomen, boven water en in de luwte van dijken. Als een dergelijk foerageergebied van zeer groot belang is voor vleermuizen van een bepaalde verblijfplaats, kan gesproken worden van een essentieel foerageergebied. Als een dergelijk foerageergebied verloren zou gaan, zou de voedselvoorziening van deze vleermuizen verdwijnen, waardoor ze de verblijfplaats moeten verlaten. Het verdwijnen van het foerageergebied leidt zo tot het niet meer functioneren van de verblijfplaats. Dergelijk essentieel foerageergebied is strikt beschermd.

Het is uitgesloten dat er essentieel foerageergebied aanwezig is in het plangebied. In de omgeving is voldoende alternatief foerageergebied aanwezig bij boschages, watergangen, tuinen en het gemeentelijke groen rondom het plangebied.

Effectbeoordeling vleermuizen

De gebouwen hebben verschillende openingen die geschikt kunnen zijn als verblijfplaats voor vleermuizen. Ook is één boomholte mogelijk geschikt voor vleermuizen, maar deze boom wordt (vooralsnog) niet gekapt. Negatieve effecten op vaste rust en/of verblijfplaatsen van vleermuizen zijn niet uit te sluiten door de werkzaamheden. Door de sloop- en renovatiewerkzaamheden is mogelijk sprake van overtreding van verbodsbepaling 1, 2 en 4 van artikel 3.5 van de Wet natuurbescherming. Nader onderzoek naar vleermuizen (volgens het Vleermuisprotocol 2021) is nodig om de aan- of afwezigheid van deze soorten in het

plangebied vast te stellen. Onderzoek is nodig naar zomer- en kraamverblijfplaatsen (half mei - half juli) en paar- en winterverblijfplaatsen (half aug - eind sept) van gebouwbewonende soorten, inclusief onderzoek naar paarverblijven van meervleermuis (half aug – eind sept) en tweekleurige vleermuis (okt – nov) en onderzoek naar middernachtzwermen voor (massa)-winterverblijfplaatsen (1 aug – 10 sept). Hierbij dienen alle potentieel geschikte gebouwen in het plangebied te worden onderzocht, met een nadruk op de gebouwen met de meeste potentie. Als verblijfplaatsen in het plangebied worden aangetroffen is het waarschijnlijk nodig een ontheffing van de Wet natuurbescherming aan te vragen, tenzij negatieve effecten volledig zijn te voorkomen door middel van mitigerende maatregelen.

Omdat er geen lijnvormige elementen worden aangetaast is het uitgesloten dat de sloopwerkzaamheden negatieve effecten hebben op vaste vliegroutes van vleermuizen. Ook maken de plangebieden geen onderdeel uit van essentieel foerageergebied. Negatieve effecten op foerageergebieden en vliegroutes van vleermuizen zijn uitgesloten.

Voor het project liggen kansen om de nieuwbouw geschikt te maken voor vleermuizen door natuurinclusief te bouwen. Hiervoor worden in paragraaf 7.2 aanbevelingen gedaan.

Conclusie vleermuizen

Vanuit bovenstaande kan worden geconcludeerd dat:

- Het niet uitgesloten is dat in het plangebied verblijfplaatsen van gebouwbewonende vleermuissoorten aanwezig zijn. Ook (massa)winterverblijfplaatsen, meervleermuis en tweekleurige vleermuis zijn niet uit te sluiten.
- Er binnen het plangebied één boom aanwezig is met een geschikte holte (zie Afbeelding 4.15). Gezien niet uitgesloten kan worden dat deze door vleermuizen gebruikt wordt, dient deze behouden te blijven. In geval van kap zal de boom nader moeten worden onderzocht op aanwezigheid van vleermuizen.
- Negatieve effecten op verblijfplaatsen van gebouwbewonende vleermuissoorten niet kunnen worden uitgesloten.
- Er geen essentiële vliegroutes aanwezig zijn in het plangebied of binnen de invloedssfeer van de werkzaamheden.

- Het plangebied als foerageergebied door vleermuizen gebruikt kan worden, echter niet als essentieel foerageergebied.
- Onderzoek naar verblijfplaatsen van vleermuizen is noodzakelijk.

4.4. Vogels

Voor vogels wordt in de Wet natuurbescherming onderscheid gemaakt tussen soorten met een jaarrond beschermde nestplaats en algemene broedvogels waarvan de nesten uitsluitend beschermd zijn gedurende de periode waarin deze in gebruik zijn (zie Tabel A in Bijlage A). In het plangebied is bekeken of er jaarrond beschermde nestplaatsen van vogels aanwezig (kunnen) zijn in de gebouwen en bomen. Ook is gezocht naar nesten van en geschikte nestgelegenheid voor algemene broedvogels.

Jaarrond beschermde nestplaatsen

Volgens verspreidingsgegevens van de NDFF (2021) komt een aantal soorten met jaarrond beschermde nesten in de omgeving van het plangebied voor. Het betreft boomvalk (*Falco subbuteo*), buizerd (*Buteo buteo*), gierzwaluw (*Apus apus*), havik (*Accipiter gentilis*), huismus (*Passer domesticus*), kerkuil (*Tyto alba*), ooievaar (*Ciconia ciconia*), roek (*Corvus frugilegus*), slechtvalk (*Falco peregrinus*), sperwer (*Accipiter nisus*) en wespandief (*Pernis apivorus*). Het betreft voornamelijk waarnemingen van foeragerende of overvliegende exemplaren. Tijdens het veldonderzoek zijn geen waarnemingen gedaan van vogels met jaarrond beschermde nesten.

Huismus

In de NDFF (2021) zijn waarnemingen bekend van huismus in de wijde omgeving van het plangebied, het gaat voornamelijk om waarnemingen van foeragerende dieren, roepende dieren met territorium zijn niet in grote dichtheden bekend en bevinden zich in woonwijken in de omgeving.

Huismussen broeden vaak onder (ronde) dakpannen en tevens in kieren en spleten van bebouwing. Een geschikte leefomgeving van de huismus bestaat uit een combinatie van een geschikte nestgelegenheid, voedsel, drinkwater en voldoende dekking in de vorm van stekelige of groenblijvende struiken. Voornamelijk plekken waar bebouwing wordt afgewisseld met groenvoorzieningen herbergen hoge dichtheden aan huismussen, daarom zijn ze vaak in woonwijken te

vinden. Huismussen zijn zeer honkvast en blijven altijd in de directe omgeving van hun nestplaats.

Tijdens het veldbezoek van minstens 3 uur zijn geen huismussen gehoord of gezien, ondanks gunstige weersomstandigheden en huismussen ten tijde van het veldbezoek vaak al actief zijn. Huismussen zijn ook niet waargenomen in het plangebied door de op vogelgebied goed geïnformeerde bewakers van het terrein.

Tijdens het veldbezoek is uitgebreid gekeken naar potentiële nestlocaties van huismussen. Slechts bij één gebouw (Gebouw R, Afbeelding 4.16) werden enkele kieren gevonden die groot genoeg waren voor huismus, waar regenpijpen aansluiten op het dak. Hier zijn geen sporen (uitwerpselen) aangetroffen die zouden wijzen op veelvuldig gebruik door huismussen. Hoewel de spleten in theorie groot genoeg zijn voor huismus is dit suboptimaal habitat, zeker in vergelijking met bijvoorbeeld de woonwijken ten zuiden van het plangebied. Op basis van deze informatie wordt het voorkomen van nesten van huismussen in het plangebied uitgesloten.

Afbeelding 4.16 | Bij gebouw R zitten enkele openingen waar de regenpijp het dak in gaat, geen sporen of uitwerpselen.

Gierzwaluw

In de NDFF (2021) zijn overvliegende en foeragerende gierzwaluwen bekend in de omgeving. In de omgeving van het plangebied zijn geen nesten ingevoerd. Ook de goed geïnformeerde bewakers hebben nooit gierzwaluw waargenomen invliegend in het pand. Uit contact met de op vogelgebied goed geïnformeerde bewakers van het terrein bleek dat nesten van gierzwaluwen niet bekend zijn in het plangebied. Naast dat er geïnformeerd is naar de mogelijke aanwezigheid van gierzwaluwen (en andere soorten) is ook visueel geïnspecteerd op potentie voor gierzwaluwen.

Gierzwaluwen broeden in Nederland in stedelijk gebied. Ze broeden in kolonies in daken van woningen en (vaak) oude gebouwen. Meest gebruikte nestlocaties zijn op daken onder scheefliggende of kapotte dakpannen, nokpannen, gaten en kieren onder de dakrand en dakkapellen, daar waar het zink overloopt van de dakkapel naar de dakpannen. Daarnaast worden soms gaten in muren, kunstmatige nestkasten of nestpannen, in ventilatieschachten en in gaten achter regenpijpen gebruikt. Een vrije uitvliegroute op minimaal enkele meters boven de grond is één van de vereisten waar elke nestlocatie aan voldoet. Hoogte heeft altijd voorkeur boven gelijksoortige lager gelegen potentiële nestlocaties. Daarnaast is in daken een hellingshoek van 45 graden vereist om de gierzwaluw de mogelijkheid te geven om uit te vliegen.

Het betreffende gebouwencomplex is zeker van voldoende hoogte om geschikt te zijn voor gierzwaluwen. Vervolgens is van belang of hier ook openingen in de gebouwen aanwezig zijn die voldoende groot zijn om als toegang voor gierzwaluw te voldoen. Ook dient achter deze openingen enige ruimte te zijn waar de gierzwaluwen kunnen nestelen. Dergelijke locatie bleken niet aanwezig in het gebouwencomplex. Op de foto's in paragraaf 4.3 Vleermuizen is te zien dat de openingen meestal slechts dilatatievoegen, smalle stootvoegen en ruimtes tussen dakranden betreffen, welke ongeschikt zijn voor gierzwaluw. Tenslotte is er ook geen pannendak aanwezig, waardoor ook het dak geen geschikte nestlocaties voor gierzwaluw biedt.

Overige vogels met jaarrond beschermde nesten

Andere vogelsoorten waarvan het nest jaarrond is beschermd, nestelen op hoge gebouwen (slechtvalk), in hoge bomen in bos of boomgroepen (buiszand, roek, havik, sperwer, wespensdief) of in oude nesten van kraaien en roofvogels in boomgroepen (boomvalk). Dergelijke potentieel geschikte nesten zijn in het plangebied niet aangetroffen. Broedgevallen worden meer verwacht in de meer geschikte bosachtige parken in de omgeving. De slechtvalk broedt ook wel op hoge gebouwen. Hoewel de gebouwen in het plangebied met ca. 7-9 verdiepingen relatief hoog zijn, zijn er richting de binnenstad hogere gebouwen die een nog betere uitkijkpost bieden voor slechtvalken om van te jagen. Slechtvalken zijn in de NDFF vooral gemeld bij de hoogbouw naast het Malieveld. Als slechtvalken vanaf de gebouwen in het plangebied zouden jagen zouden veel prooiresten en uitwerpselen worden verwacht. Er

zijn tijdens het veldbezoek nauwelijks tot geen prooi-resten en uitwerpselen van (roof)vogels gevonden, op enkele duivenveren na bij een hoopje bladeren die waarschijnlijk hierheen zijn gewaaid. Nesten van deze vogelsoorten zijn daarom in het plangebied uitgesloten.

Algemene broedvogels

Nabij het plangebied zijn algemene broedvogels zoals merel (*Turdus merula*), groenling (*Chloris chloris*) en houtduif (*Columba palumbus*) bekend (NDFF). Algemene broedvogels kunnen in het plangebied tot broeden komen in de begroeiing en bij uitzondering mogelijk in kieren in de bebouwing.

Effectbeoordeling vogels

Algemene broedvogels kunnen tot broeden komen in het plangebied. In gebruik zijnde nesten zijn beschermd onder de Wet Natuurbescherming. Wanneer er werkzaamheden worden uitgevoerd terwijl er nesten in gebruik zijn kunnen negatieve effecten optreden. Om negatieve effecten op in gebruik zijnde nesten van algemene broedvogels te voorkomen dienen mitigerende maatregelen uitgevoerd te worden. Zie hoofdstuk 6.

Er zijn geen negatieve effecten van de voorgenomen werkzaamheden op jaarrond beschermde nesten omdat nesten van deze soorten niet worden verwacht. Een nader onderzoek naar beschermde vogels is niet noodzakelijk.

Conclusie vogels

Vanuit bovenstaande kan worden geconcludeerd dat:

- In het plangebied of in de directe omgeving geen jaarrond beschermde nesten aanwezig zijn.
- Negatieve effecten op vogels met jaarrond beschermde nesten zijn uitgesloten.
- Er binnen het plangebied algemene broedvogels met niet-jaarrond beschermde nesten tot broeden kunnen komen, waarvan de nesten tijdens werkzaamheden in het broedseizoen vernield kunnen worden of ernstige verstoring tot hetzelfde effect leidt.
- Dit is een overtreding van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.1, lid 1 en 2.

- Mitigerende maatregelen zijn noodzakelijk, de mitigerende maatregelen worden beschreven in hoofdstuk 6.

4.5. Overige soorten

In de ruime omgeving van het plangebied zijn diverse soorten vissen, amfibieën, reptielen en ongewervelden bekend. Zandhagedis (*Lacerta agilis*), rugstreeppad (*Epidalea calamita*), boomkikker (*Hyla arborea*), kamsalamander (*Triturus cristatus*), grote vos (*Nymphalis polychloros*) en gevleete witsnuitlibel (*Leucorrhinia pectoralis*) komen voor in de ruime omgeving. Voor al deze soorten ontbreekt geschikt habitat binnen het plangebied. Zij kunnen wel teruggevonden worden in de duingebieden en poelen en andere geïsoleerde wateren in de omgeving van het plangebied.

Algemene, provinciaal vrijgestelde soorten, zoals gewone pad (*Bufo bufo*) en kleine watersalamander (*Lisotriton vulgaris*), zijn wel binnen het plangebied te verwachten, bijvoorbeeld onder hout in bosschages en in de watergangen. Eveneens kunnen vissoorten die niet beschermd zijn, zoals rietvoorn (*Scardinius erythrophthalmus*) en baars (*Perca fluviatilis*) verwacht worden in de watergangen.

Effectbeoordeling overige soorten

Gezien overige beschermde soorten niet binnen het plangebied verwacht worden zijn negatieve effecten ook uitgesloten. Wel moet rekening worden gehouden met de algemene zorgverplichting (artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming). In het geval werkzaamheden aan watergangen plaatsvinden moet altijd gezorgd worden dat vissen en amfibieën de kans hebben te vluchten of dienen zij vooraf afgevangen te worden. Mitigerende maatregelen worden beschreven in hoofdstuk 6.

Conclusie overige soorten

Vanuit bovenstaande kan worden geconcludeerd dat:

- In het plangebied zijn geen beschermde vissen, amfibieën, reptielen en ongewervelden aanwezig.
- In het kader van de zorgverplichting dient zorg gedragen te worden dat bij werkzaamheden aan watergangen vissen en amfibieën kunnen vluchten of anderszins vooraf afgevangen worden.

5. Houtopstanden

In de Wet natuurbescherming is in hoofdstuk 4 de bescherming van houtopstanden opgenomen. Voor bepaalde houtopstanden buiten de bebouwde kom Wet natuurbescherming geldt een meldings- en herplantingsplicht.

Het is verboden houtopstanden geheel of gedeeltelijk te vellen of te doen vellen, zonder voorafgaande melding bij de provincie. Een houtopstand is hierbij gedefinieerd als een eenheid van bomen of struiken met een oppervlakte van ten minste 1.000 vierkante meter of een rijbeplanting die meer dan 20 bomen omvat. De wet schrijft verder voor dat wanneer een houtopstand geheel of gedeeltelijk is geveld, de grond binnen drie jaar moet worden herbeplant.

Bovenstaande bescherming geldt niet voor alle houtopstanden. De regels zijn niet van toepassing op houtopstanden op erven of in tuinen, op fruitbomen, op windschermen om boomgaarden, op naaldbomen bedoeld om te dienen als kerstbomen, op kweekgoed, op bepaalde beplantingen van wilgen of populieren, op bepaalde beplantingen bedoeld voor de productie van houtige biomassa en op houtopstanden binnen de, bij besluit van de gemeenteraad, vastgelegde grenzen van de bebouwde kom. Ook voor het dunnen van een houtopstand gelden de regels niet.

De provincie kan regels stellen ten aanzien van de meldingsplicht en de plicht tot herbeplanting. Alle provincies hebben verordeningen vastgesteld waarin is geregeld hoe een kapmelding moet worden ingediend, waaraan herbeplanting moet voldoen en wanneer ontheffing van de herbeplantingsplicht kan worden

verleend. Sommige provincies hebben ook beleidsregels vastgesteld waarin bijvoorbeeld is aangegeven wanneer een kapverbod wordt opgelegd.

De Wet natuurbescherming beschermt geen houtopstanden binnen de bebouwde kom. Waar de grens van de “bebouwde kom Wet natuurbescherming” ligt wordt bepaald door de gemeenteraad. Dit valt vaak min of meer gelijk met de ‘bebouwde kom Verkeerswet’, maar kan afwijken. Binnen de bebouwde kom geldt meestal een kapverbod op grond van de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) of een gemeentelijke bomenverordening. Daarnaast kunnen gemeenten ook regels stellen voor bomen buiten de bebouwde kom, bijvoorbeeld in een bestemmingsplan.

5.1. Conclusie houtopstanden

Binnen het plangebied zijn bomen aanwezig die mogelijk geveld zullen worden. Het plangebied ligt buiten de bebouwde kom Wet natuurbescherming en daarom is de Wet natuurbescherming van toepassing op deze situatie. Binnen het plangebied zijn enkele houtopstanden aanwezig die voldoen aan de definitie van een houtopstand zoals vermeld in de Wet natuurbescherming, namelijk een rijbeplanting bestaande uit meer dan 20 bomen.

Voor het geheel of gedeeltelijk vellen van deze houtopstanden geldt daarom een meldingsplicht bij de provincie Zuid-Holland (Omgevingsdienst Haaglanden). Daarmee geldt ook een herplantplicht op dezelfde locatie binnen drie jaar.

6. Mitigatie soortbescherming

Onderstaand is per soort(groep) beschreven met welke mitigerende maatregelen er invulling wordt gegeven aan het voorkomen dan wel te verminderen van negatieve effecten op zowel soort- als populatieniveau.

Onderstaande mitigatie betreft uitsluitend de soorten waarvoor geen aanvullend onderzoek nodig is. Mitigatie voor vleermuizen en steenmarter kan pas worden gespecificeerd na afronding van het aanvullende onderzoek.

6.1. Algemene maatregelen

Mochten er zich gedurende de werkzaamheden ten aanzien van beschermde soorten onvoorziene omstandigheden voordoen, wordt direct contact opgenomen met de ecologisch deskundige.

6.2. Zorgplicht

In de Wet natuurbescherming is in artikel 1.11 de algemene zorgverplichting opgenomen. In dit artikel is beschreven dat eenieder verplicht is om voldoende zorg in acht te nemen voor de in het wild levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving. De algemene zorgplicht geldt te allen tijde bij het uitvoeren van werkzaamheden, ongeacht of deze te typeren zijn als ruimtelijke ontwikkeling of bestendig beheer en onderhoud en ongeacht of er beschermde soorten aanwezig zijn. Dit laatste wil dus zeggen dat ook als er geen beschermde soorten voorkomen de algemene zorgverplichting toch in acht genomen dient te worden. Hiervoor dienen algemene mitigerende maatregelen uitgevoerd te worden. Deze algemene mitigerende maatregelen zijn onderstaand beschreven.

- Werkzaamheden in het plangebied dienen met de minste schade voor aanwezige planten en dieren uitgevoerd te worden.
- Er dient zoveel mogelijk gebruik te worden gemaakt van bestaande wegen en paden.
- Wees alert op dieren in het plangebied. Wacht tot dieren zelfstandig het gebied hebben verlaten.

- Werk vanuit het midden van het plangebied naar de rand, of werk langzaam in één werkrichting zodat verstoorde dieren de mogelijkheid hebben om het plangebied te verlaten. Draag er tevens zorg voor dat de richting waarin de dieren moeten vluchten voldoende beschutting of leefgebied biedt.
- Verlichting is alleen aan wanneer dat functioneel noodzakelijk is. De verlichting wordt voldoende afgeschermd en alleen op het werk gericht.
- In het geval werkzaamheden aan watergangen plaatsvinden moet altijd gezorgd worden dat vissen en amfibieën de kans hebben te vluchten of dienen zij vooraf afgevangen te worden.

6.3. Algemene broedvogels

Veel broedvogels zijn opportunisten die weinig eisen stellen aan hun omgeving. Alle vogelnesten zijn beschermd als ze in gebruik zijn. Algemene broedvogels zijn niet standvastig, ze kunnen ieder jaar op een andere plek broeden en zijn weinig kieskeurig. Soorten die tot broeden kunnen komen in of nabij het plangebied zijn o.a. grote bonte specht, roodborst, winterkoning, boomkruiper, spreeuw, merel en houtduif. Onderstaande maatregelen en aandachtspunten moeten in acht worden genomen ten aanzien van algemene broedvogels om een overtreding van artikel 3.1, lid 2 te voorkomen.

- Er kunnen in het plangebied algemene vogels tot broeden komen. Deze vogelnesten zijn uitsluitend beschermd gedurende de periode dat deze nesten in gebruik zijn, dat wil zeggen de broed- en nestperiode;
- De broedperiode loopt globaal van 15 maart tot 15 juli, maar ook broedgevallen buiten deze periode zijn beschermd;
- Het is niet mogelijk om een ontheffing te verkrijgen voor het verwijderen of verstoren van in gebruik zijnde nesten in de broed- en nestperiode. Voor verlaten nestplaatsen geldt dit niet;
- Het is in dit kader aan te bevelen om de werkzaamheden voor zover dat mogelijk is buiten de broedperiode om uit te voeren;

- Indien het niet mogelijk is om buiten de broedperiode te werken en/of het plangebied broedvrij te houden, dient het plangebied voorafgaande aan de werkzaamheden door een ecologisch deskundige (Bijlage D) gecontroleerd te worden op de aanwezigheid van broedende vogels;
- Wanneer er geen vogels nestelen kan er begonnen worden met de ingreep. Bij aantreffen van een broedgeval in het plangebied wordt een

rustzone afgezet door een ecologisch deskundige en wordt de locatie met rust gelaten tot de jongen zijn uitgevlogen. Er mogen geen werkzaamheden in de directe zone rond een nest plaatsvinden. De omvang van deze zone wordt door de begeleidende ecoloog bepaald. Eventueel kan er met schermen gewerkt worden die visuele verstoring en/of verstoring door geluid naar een broedgeval beperken.

7. Conclusie en advies

7.1. Beantwoording onderzoeksvragen

Om na te gaan of door de geplande ingrepen in het plangebied verbodsbepalingen van de Wet natuurbescherming al dan niet overtreden worden, worden de onderzoeksvragen onderstaand beantwoord.

Gebiedsbescherming

Natura 2000-gebieden

- *Zijn negatieve effecten op Natura 2000-gebieden te verwachten en is daardoor een Voortoets noodzakelijk?*

Ja, er dient in het kader van de Natura 2000-gebieden 'Meijendel & Berkheide' en 'Westduinpark & Wapendal' een Voortoets stikstof te worden uitgevoerd waarin de effecten van het project, tijdens de uitvoerfase en gebruiksfase, op de ter plaatse aangewezen habitattypen en -soorten getoetst worden.

Een Voortoets geeft antwoord op de volgende vragen:

- Zijn er (negatieve) effecten op plaatselijk aangewezen habitatsoorten en -typen te verwachten?
- Ondervinden de aangewezen instandhoudingsdoelen van het Natura 2000 gebied negatieve effecten van de werkzaamheden?
- Is het noodzakelijk een Passende beoordeling op te stellen voor het project?

Natuurnetwerk Nederland

- *Zijn significante effecten op de wezenlijke waarden en kenmerken van het Natuur Netwerk Nederland (NNN) te verwachten en is daardoor een 'Nee tenzij' toets noodzakelijk?*

Nee, het plangebied ligt buiten de begrenzing van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Een toetsing in dit kader is daarom niet nodig.

Soortbescherming

- *Zijn in het plangebied beschermde soorten en/of verblijfplaatsen van deze soorten aanwezig of te verwachten?*

Ja, in het plangebied zijn mogelijk verblijfplaatsen van vleermuizen aanwezig in de gebouwen en één boom. Een verblijfplaats van steenmarter is niet uit te sluiten in de pompenkamer. Daarnaast kunnen

algemene broedvogels tot broeden komen in het plangebied.

- *Ondervinden aanwezige beschermde soorten negatieve effecten van de voorgenomen ruimtelijke ingreep en de benodigde werkzaamheden?*

Ja, als verblijfplaatsen van vleermuizen aanwezig zijn in de gebouwen gaan deze verblijfplaatsen verloren bij sloop- en renovatiewerkzaamheden, ook worden mogelijk vleermuizen verstoord of gedood bij de werkzaamheden. Dit is een overtreding van artikel 3.5 van de wet natuurbescherming. Indien een steenmarter in de pompenkamer verblijft ondervindt deze negatieve effecten van (sloop)werkzaamheden, waarbij een overtreding van artikel 3.10 wordt begaan. Wanneer de werkzaamheden plaatsvinden tijdens het broedseizoen kunnen algemene broedvogels en in gebruik zijnde nesten verstoord en/of vernietigd worden door de geplande werkzaamheden. Dit is een overtreding van artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming.

- *Is het mogelijk om optredende negatieve effecten op beschermde soorten te mitigeren? Zo ja, op welke wijze dient dit te geschieden?*

Indien er verblijfplaatsen van vleermuizen en steenmarter aanwezig zijn, worden negatieve effecten op vleermuizen en steenmarter verwacht. Afhankelijk van de uitkomst van het nader soortgericht onderzoek volgen mogelijk aanvullende mitigerende maatregelen voor vleermuizen en steenmarter. Door het nemen van de juiste mitigerende maatregelen voor algemene broedvogels en de zorgplicht worden negatieve effecten op andere soorten voorkomen. Deze mitigerende maatregelen zijn beschreven in hoofdstuk 6.

- *Is het noodzakelijk aanvullend onderzoek uit te voeren?*

Het is noodzakelijk om aanvullend onderzoek uit te voeren naar vleermuizen en steenmarter om te bepalen welke functie(s) het plangebied op dit moment heeft voor deze soortgroepen. Wanneer deze worden aangetroffen dient mogelijk een ontheffing van de Wet natuurbescherming te worden aangevraagd en moeten mitigerende maatregelen worden getroffen.

Het aanvullend onderzoek naar verblijfplaatsen van vleermuizen dient plaats te vinden volgens bepaalde richtlijnen, zoals verwoord in het vleermuisprotocol 2021 (Netwerk Groene Bureaus, Gegevensautoriteit Natuur). Hiervoor zijn vier veldbezoeken nodig in de periode 15 mei-15 juli (met minimaal 20 dagen tussen de twee avondbezoeken en twee ochtendbezoeken) voor het onderzoek naar zomer- en kraamverblijfplaatsen. Tussen 15 augustus en eind september zijn twee bezoeken nodig voor paar- en winterverblijven en tussen 1 augustus en 10 september twee bezoeken voor middernachtzwermen voor (massa)winterverblijfplaatsen (beide met minimaal 20 dagen tussen de bezoeken, ten minste één bezoek kan worden gecombineerd). Tweekleurige vleermuis wordt onderzocht door middel van twee veldbezoeken tussen 1 oktober en 1 december (met minimaal 20 dagen tussen de bezoeken).

Er is geen onderzoeksprotocol voor steenmarter, de volgende onderzoeksmethode is gebaseerd op de ecologie van de soort. Aan- of afwezigheid kan worden onderzocht door middel van twee bezoeken tussen maart en augustus, met ten minste één bezoek in juni. Er wordt gelet op sporen (latrines, prooiresten, haren,

prenten, etc.) en geur. Ook kan 's avonds met behulp van een warmtebeeldcamera worden gezocht, en eventueel met wildcamera's. Onderzoek kan groten-deels worden gecombineerd met onderzoek naar vleermuizen. Afhankelijk van de grootte en inrichting van de pompenkamer is de aanwezigheid van steenmarter mogelijk uit te sluiten door middel van een nauwkeurige inspectie van de binnenzijde van de pompenkamer.

Houtopstanden

- *Worden er houtopstanden geveld waarop de regels van de Wet natuurbescherming van toepassing zijn en is daardoor een meldings- en herplantingsplicht van toepassing?*

Ja, binnen het plangebied zijn enkele houtopstanden aanwezig die voldoen aan de definitie van een houtopstand zoals vermeld in de Wet natuurbescherming, namelijk een rijbeplanting bestaande uit meer dan 20 bomen. Voor het geheel of gedeeltelijk vellen van deze houtopstanden geldt daarom een meldingsplicht bij de provincie Zuid-Holland (Omgevingsdienst Haaglanden). Daarmee geldt ook een herplantplicht op dezelfde locatie binnen drie jaar.

7.2. Conclusie

Uiteindelijk is hiermee de uiteindelijke vraag beantwoord:

- *Wat zijn de benodigde vervolgstappen om de werkzaamheden in overeenstemming met de Wet natuurbescherming uit te voeren?*

Er is aanleiding tot het uitvoeren van nader onderzoek naar de invloed op Natura 2000-gebied 'Meijendel & Berkheide' en 'Westduinpark & Wapendal' door middel van een Voortoets stikstof.

Met inachtneming van de in hoofdstuk 6 beschreven mitigerende maatregelen, zijn niet alle negatieve effecten van de voorgenomen werkzaamheden op beschermde soorten niet uitgesloten. Er is mogelijk sprake van een overtreding van de Wet natuurbescherming. Aanvullend onderzoek naar vleermuizen en eventueel naar steenmarter is noodzakelijk.

7.3. Kansen voor natuur

Bij de herontwikkeling zijn veel kansen voor de natuur te benutten. Door natuurinclusief te (her)ontwikkelen wordt biodiversiteit in de stad versterkt, de gezondheid van mensen verbeterd en worden mens en natuur verbonden. Met kleine aanpassingen in het ontwerp is vaak grote te behalen voor zeer uiteenlopende soorten. Hieronder worden enkele vrijblijvende adviezen gegeven. Voor het beste resultaat is maatwerk in samenwerking met een ecologisch deskundige aan te raden.

Natuurinclusief bouwen

Er liggen kansen om de nieuwe woningbouw geschikt te maken voor vleermuizen en broedvogels door natuurinclusief te bouwen. Bewoners ondervinden hier geen hinder van, deze soorten kunnen juist helpen om plaagdieren zoals muggen te onderdrukken.

Natuurinclusief bouwen klinkt misschien ingewikkeld, maar dat is het niet. Soms is wat ruimte achter het dakbeschot of onder de dakpannen al voldoende om verblijfplaatsen te creëren voor vogels en vleermuizen. Het gaat dus ook niet ten koste van het woongenot of de isolatie van het huis.

Voor vleermuizen is het plaatsen van (duurzame) inbouwkasten, het openlaten van holle delen van muren (spouw) waartoe een invliegopening leidt, of het

plaatsen van afwerking zoals boeiboorden waar ruimte achter openblijft. In de regel is alle bebouwing hoger dan 3 meter geschikt. Voor gierzwaluwen is het plaatsen van nestkasten voldoende, omdat foerageerlocaties op grote afstand van nestplekken kunnen liggen. De nestkasten dienen op minimaal 3 meter hoogte te worden geplaatst en voldoende vrije ruimte te hebben om in- en uit te kunnen vliegen. Voor huismussen kunnen ook nestplekken worden gerealiseerd. Daarnaast moet in de nabije omgeving wel worden gezorgd voor voldoende schuilplekken in hagen of andere dichte groene structuren, en idealiter zijn er (kleine) waterpartijen aanwezig die voor drinkwater zorgen. Meer informatie over natuurinclusief bouwen is te vinden op:

<https://www.bouwnatuurinclusief.nl/>

<https://www.checklistgroenbouwen.nl/>.

Natuurinclusieve inrichting

De parkeerplaats heeft in de huidige inrichting al redelijk veel groen in de vorm van heggen, bomen en andere vegetatie. Het advies is om in het nieuwe ontwerp zo veel als mogelijk ruimte te bieden aan vegetatie en met name oudere bomen en bosschages zo veel mogelijk te laten staan en bij het planten van nieuwe vegetatie zo veel mogelijk gebruik te maken van inheemse soorten bomen en planten. Door variatie in leeftijd, hoogte en soorten aan te brengen krijgen veel verschillende soorten de mogelijkheid om van de vegetatie gebruikt te maken als foerageer- of schuilmogelijkheid. Ook dood hout speelt hierin een rol. Jaarrond groene vegetatie biedt belangrijke schuilmogelijkheden voor vogels en insecten. Kruidenruigtes die op de juiste manier worden aangelegd en beheerd bieden voedsel en waardplanten voor o.a. vlinders en wilde bijen. Tot slot bieden takkenrillen en groenstroken ecologische verbindingzones voor o.a. kleine zoogdieren.

Bij de watergangen is een grote biodiversiteitswinst te behalen door natuurvriendelijke oevers aan te leggen, of in ieder geval de oeverbeschoeiing weg te halen. Een flauw aflopend talud van een natuurvriendelijke oever biedt veel mogelijkheden voor een variatie aan oevervegetatie, waar menig diersoort gebruik van zal maken. Indien mogelijk kan een afgesloten poel een waardevolle aanvulling zijn voor met name amfibieën en wellicht bijzondere soorten juffers en libellen.

8. Literatuurlijst

8.1. Literatuur

Bat Habitat key, 2018. Bat Roosts in Trees. A guide to identification and assessment for tree-care and ecology professionals. Pelagic Publishing, Exeter.

Broekhuizen, S., Klees, D. en Müskens G. 2010. De steenmarter. Zoogdiervereniging. KNNV Uitgeverij, Zeist.

Broekhuizen, S., K. Spoelstra, J.B.M. Thissen, K.J. Canters & J.C. Buys (redactie), 2016. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. – Natuur van Nederland 12. Naturalis Biodiversity Center & Eis Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden, Leiden.

Bos, F., M. Bosveld, D. Groenendijk, C. van Swaay, I. Wynhoff, De Vlinderstichting, 2006. De dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming (Lepidoptera: Hesperioidea, Papilionoidea). – Nederlandse Fauna 7. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey – Nederland, Leiden.

Creemers, R.C.M. & J.J.C.W. van Delft (RAVON) (redactie) 2009. De amfibieën en reptielen van Nederland. – Nederlandse Fauna 9. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey – Nederland, Leiden.

Dietz, C., O. von Helversen & D. Nill, 2011. Vleermuizen Alle soorten van Europa en Noordwest-Afrika. Vertaling en bewerking PHC Lina. De Fontein/Tirion Uitgevers BV, Utrecht.

Gjerde, L., 2004. Methods in surveying advertisement calling *Vespertilio murinus* L., 1758, and notes on its fall distribution in Europe. *Le Rhinolophe* 17:127-132.

Kleukers, R.M.J.C., E.J. van Nieukerken, B. Odé, L.P.M. Willemse & W.K.R.E. van Wingerden, 1997. De sprinkhanen en krekels van Nederland (Orthoptera). – Nederlandse Fauna 4. Nationaal Natuurhistorisch

Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey – Nederland, Leiden.

Korsten, E. & Brekelmans, F., 2014, Massaai in winterslaap, *Stadswerk Magazine*, 07/2014, pp. 40 - 42

Limpens, H.G.J.A. 2012. Slopen restaureren renoveren nieuwbouw na-isolatie: Vleermuisvriendelijk bouwen, Zoogdiervereniging.

Limpens, H. G.J.A. & J. Regelink, 2017. Cursus vleermuizen en Planologie, Zoogdiervereniging.

Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie, 2002. De Nederlandse libellen (Odonata). – Nederlandse Fauna 4. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey – Nederland, Leiden.

Netwerk Groene Bureaus, Zoogdiervereniging (2021) Vleermuisprotocol 2021.
www.netwerkgroenebureaus.nl.

Netwerk Groene Bureaus, 2017. Soortinventarisatieprotocollen in het kader van de Wet natuurbescherming (versie juli 2017).

Sendor, T., 2002. Population ecology of the pipistrelle bat (*Pipistrellus pipistrellus* Schreber, 1774): the significance of the year-round use of hibernacula for life histories. Philipps-Universität, Marburg.

SOVON Vogelonderzoek Nederland, 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.

SOVON Vogelonderzoek Nederland, 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. – Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey – Nederland, Leiden.

Šuba, J. & D. Vietniece & G. Pētersons, 2010. The parti-coloured bat *Vespertilio murinus* in Rīga (Latvia) during autumn and winter. *Environmental and Experimental Biology* 8:93-96

Voortman, T., & Bakker, G., 2020. Spatial and temporal variation in maternity roost site use of common pipistrelles *Pipistrellus pipistrellus* (Mammalia: Chiroptera) in Rotterdam. *Deinsea* 19:1-16

Zagmajster, M., 2003. Display song of parti-coloured bat *Vespertilio murinus* Linnaeus, 1758 (Chiroptera, Mammalia) in southern Slovenia and preliminary study of its variability. *Natura Sloveniae* 5(1):27-41.

8.2. Websites

Verspreidingsatlas planten

Via www.verspreidingsatlas.nl/planten

Nationale Databank Flora en Fauna

Via www.ndff-ecogrid.nl/

Effecten op Natura2000 gebieden

<https://calculator.aerius.nl/calculator>

<https://natura2000.nl/gebieden>

<https://www.synbiosys.alterra.nl/bij12/effectenindicator.aspx>

Natuur Netwerk Nederland

Data.overheid.nl/datasets

Bijlage A. Wettelijk kader

Wet Natuurbescherming

De natuurwetgeving voor Nederland is per 1 januari 2017 vastgelegd in de Wet natuurbescherming. Deze wet vervangt drie wetten: de Natuurbeschermingswet, de Flora- en Faunawet en de Boswet. De Wet natuurbescherming heeft als doel bescherming, herstel en ontwikkeling van natuur zonder stijging van de lasten voor bedrijven en burgers. Het bevoegd gezag is gedecentraliseerd naar de Provincies. Deze decentralisatie houdt in dat de provincies nu o.a. verantwoordelijk zijn voor het toetsen van ontheffingsaanvragen. RVO is het bevoegd gezag voor het verlenen van ontheffing of vrijstellingen voor activiteiten en projecten in gebruik, beheer of aanleg door het rijk.

Naast de Wet natuurbescherming bestaat in Nederland het Natuur Netwerk Nederland, waarvoor de provincies beleid maken.

Binnen de wet zijn de beschermingsregimes voor Natura 2000-gebieden, soortbescherming en houtopstanden als afzonderlijke hoofdstukken opgenomen, waardoor de wet via duidelijke en eenvoudige regels voorziet in een heldere implementatie van de Europese natuurbeschermingsrichtlijnen.

Zorgplicht

Voor alle Natura 2000-gebieden, bijzondere natuurgebieden en voor alle in het wild levende dieren en planten (mét en zonder beschermstatus) is de zorgplicht van kracht (artikel 1.11). De zorgplichtbepaling houdt in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen kunnen worden veroorzaakt aan Natura 2000-gebieden, bijzondere natuurmonumenten en in het wild levende planten en dieren, evenals voor hun directe leefomgeving dergelijke handelingen achterwege laat, mitigerende maatregelen neemt of compenserende maatregelen neemt.

Natura 2000-gebieden

De wetgeving met betrekking tot Natura 2000-gebieden is vastgelegd in Hoofdstuk 2 van de Wet natuurbescherming. Natura 2000 is de overkoepelende naam voor gebieden die op Europees niveau worden beschermd vanuit de Vogel- en Habitatrichtlijn. Vanuit deze richtlijnen worden specifieke diersoorten en hun habitat beschermd om de biodiversiteit te behouden, te herstellen of uit te breiden.

Het ondernemen van projecten, plannen of activiteiten in en in de omgeving van een Natura 2000-gebied kan mogelijk leiden tot (significant) negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen. Indien het niet mogelijk is om negatieve effecten op voorhand uit te sluiten, dan is er sprake van een vergunningsplicht en moet een habitattoets uitgevoerd worden. In een habitattoets worden de projecten, plannen of activiteiten getoetst op hun invloed op de instandhoudingsdoelstellingen en/of (onder bepaalde voorwaarden) toestemming voor de uitvoering kan worden verleend. Deze toetsing kan bestaan uit drie onderdelen;

- Voortoets;
- Verslechteringsstoets of Passende Beoordeling;
- ADC-toets.

Voortoets

Middels een *Voortoets* wordt onderzocht of de ingrepen (significant) negatieve effecten kunnen hebben op de instandhoudingsdoelstellingen binnen de Natura 2000-gebieden. De Voortoets bestaat uit een beschrijving van het plan of project, de te verwachten effecten binnen en buiten het Natura 2000-gebied, en een analyse of daarbij (mogelijkerwijs) sprake is van significante effecten. In deze analyse mogen mitigerende en compenserende maatregelen niet meegenomen worden. Indien niet kan worden uitgesloten dat er significante gevolgen op de instandhoudingsdoelstellingen optreden moet een Passende Beoordeling worden opgesteld. Indien er zeker geen significant negatief effect is te verwachten dan is er geen vergunning nodig, bij het indienen van een aanvraag wordt er

een besluit tot afwijzing genomen door het bevoegd gezag.

Verslechteringstoets

Indien uit de Voortoets blijkt dat er een kans is op een negatief effect, maar dat deze zeker niet significant is, dient er een *Verslechteringstoets* uitgevoerd te worden. In deze toetsing wordt er gekeken of de activiteit werkelijk een verslechtering van de natuurlijke habitats of habitats van soorten tot gevolg heeft. Het bevoegd gezag geeft aan welke gegevens verwacht worden en welke mate van gedetailleerdheid noodzakelijk is. Als uit de Verslechteringstoets blijkt dat er geen negatieve effecten optreden of dat de negatieve effecten aanvaardbaar zijn wordt de vergunning afgegeven, eventueel met voorwaarden of beperkingen. Tijdens het vaststellen van de mogelijk negatieve effecten mogen mitigerende maatregelen wél meegewogen worden in de beoordeling, compenserende maatregelen niet (Zie Kader 1, Mitigerende en compenserende maatregelen).

Kader 1 | Mitigerende en compenserende maatregelen

Mitigerende maatregelen zijn maatregelen die de schadelijke gevolgen die rechtstreeks uit een plan of project voortvloeien, voorkomen of verminderen. Het doel van dergelijke maatregelen is het voorkomen van een aantasting van de natuurlijke kenmerken van een Natura 2000-gebied.

Compenserende maatregelen zijn maatregelen die de aantasting (significante effecten) op de aangewezen habitats en -soorten in een natura 2000-gebied als gevolg van een project of plan compenseren.

Passende beoordeling

Indien uit de Voortoets blijkt dat er een kans is op een significant negatief effect, dient er een *Passende Beoordeling* uitgevoerd te worden. De Passende Beoordeling is vergelijkbaar met de Verslechteringstoets, maar is gedetailleerder en uitgebreider. Tijdens het vaststellen van de mogelijk negatieve effecten mogen mitigerende maatregelen wél meegewogen worden in de beoordeling, compenserende maatregelen niet. Indien uit deze toetsing blijkt de natuurlijke kenmerken van het gebied niet aangetast worden kan een vergunning worden verleend en kan het plan vastgesteld

worden. Blijkt er echter dat er werkelijk sprake is van mogelijk significante effecten dan wordt een vergunning alleen afgegeven indien er geen Alternatieven zijn, er Dwingende redenen van groot openbaar belang zijn en er Compensatie plaatsvindt: de *ADC-toets*.

ADC-toets

Indien negatieve effecten niet uit te sluiten zijn, kan het plan alleen vastgesteld en vergund worden indien wordt voldaan aan elk van de volgende voorwaarden (artikel 2.8-4)

- Er zijn geen Alternatieve oplossingen
- Het project wordt uitgevoerd onder Dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard
- Er worden Compenserende maatregelen getroffen om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft.

Soortbescherming

Het hoofdstuk 3 'Soortbescherming' uit de Wet natuurbescherming bestaat uit drie aparte beschermingsregimes, ook wel de passieve soortbescherming genoemd: 1) de Vogelrichtlijn; 2) de Habitatrichtlijn, het Verdrag van Bern en het Verdrag van Bonn en; 3) nationaal beschermde soorten. Voor deze drie beschermingsregimes gelden verschillende verboden en wettelijke belangen voor een ontheffingsaanvraag.

Vogelrichtlijn (artikel 3.1)

Voor van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn gelden de volgende verbodsbepalingen (Zie kader 2, Opzettelijkheid en Kader 3, Verstoring en vernietiging door verstoring):

opzettelijk doden en vangen van vogels;
opzettelijk vernielen van nesten, rustplaatsen en eieren;
eieren rapen en onder zich hebben;
opzettelijk verstoren van vogels;
het verbod onder 4 is niet van toepassing indien de verstoring niet van wezenlijk invloed is op de gunstige staat van instandhouding van de populatie.

Een ontheffing voor het overtreden van de verbodsbepalingen van artikel 3.1 kan alleen verleend worden als voldaan wordt aan de criteria van de ontheffingsaanvraag (zie paragraaf 2.3) en één of meer van de onderstaande wettelijke belangen uit artikel 3.3, lid 4:

1. in het belang van de volksgezondheid of de openbare veiligheid;

in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;
ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren;
ter bescherming van flora en fauna;
voor onderzoek of onderwijs, het uitzetten of herinvoeren van soorten;
het selectief vangen, onder zich hebben of verstandig gebruik van bepaalde vogels.

Kader 2 | Opzettelijkheid in de Wet Natuurbescherming

Opzettelijkheid

Een situatie waarbij iemand een handeling verricht waarbij bewust de aanmerkelijke kans aanvaardt wordt dat deze gedraging leidt tot overtreding van een verbod, ook als een kwade intentie ontbreekt.

Habitatrichtlijn (artikel 3.5)

Voor in het wild levende dieren van soorten, genoemd in de Habitatrichtlijn, het Verdrag van Bern of het Verdrag van Bonn, met uitzondering van de soorten, bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn, gelden de volgende verbodsbepalingen (Zie kader 2, Opzettelijkheid en Kader 3, Verstoring en vernietiging door verstoring):

1. opzettelijk doden en vangen;
opzettelijk verstoren;
opzettelijk vernielen of rapen eieren;
opzettelijk beschadigen of vernielen voortplantings- of rustplaatsen;
opzettelijk plukken of vernielen planten.

Een ontheffing voor het overtreden van de verbodsbepalingen van artikel 3.5 kan alleen verleend worden als voldaan wordt aan de criteria van de ontheffingsaanvraag (zie paragraaf 2.3) en één of meer van de onderstaande wettelijke belangen uit artikel 3.8, lid 5:

1. ter bescherming van flora en fauna, en instandhouding van natuurlijke habitats;

ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij, wateren of andere vormen van eigendom;

in het belang van de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten;

voor onderzoek of onderwijs, repopulatie of herintroductie van deze soorten of de daartoe benodigde kweek;

op selectieve wijze een aantal van bepaalde dieren van de aangewezen soort te vangen of onder zich te hebben.

Nationale beschermde soorten (artikel 3.10)

Voor in het wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in de Wet natuurbescherming bijlage, onderdeel A gelden de volgende verbodsbepalingen:

- a. opzettelijk doden of vangen;
- b. de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen opzettelijk te beschadigen of te vernielen.

Voor vaatplanten van de soorten, genoemd in de Wet natuurbescherming bijlage, onderdeel B gelden de volgende verbodsbepalingen:

- c. in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk plukken en verzamelen, afsnijden, ontwortelen of vernielen.

Een ontheffing voor het overtreden van de verbodsbepalingen van artikel 3.10 kan alleen verleend worden als voldaan wordt aan de criteria van de ontheffingsaanvraag (zie paragraaf 2.3) en één of meer van de onderstaande wettelijke belangen uit artikel 3.8 lid 5 en artikel 3.10, lid 2:

- a. in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling;
- b. ter voorkoming van schade of overlast;
- c. ter beperking van de omvang van populaties;
- d. ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden;
- e. in het kader van bestendig beheer of onderhoud landbouw of bossen;

- f. in het kader van bestendig beheer of onderhoud van vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, vliegvelen, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer;
- g. in het kader van bestendig beheer of onderhoud van de landschappelijke kwaliteiten van een bepaald gebied;
- h. in het algemeen belang, of
- i. bestendig gebruik.

Kader 3 | Verstoring en vernietiging door verstoring

Ecologische verstoring

In ecologisch opzicht is verstoring een verandering door het toedoen van mensen in hoe een dier gebruik kan maken van essentiële hulpbronnen. Het kan hierbij ook gaan om een verandering in de perceptie van het dier. Dit betreft voornamelijk de toegang tot voedselbronnen en nest- of verblijfplaatsen (Gill, 2007). Dit is vaak een tijdelijke verstoring van individuen, wat soms ook kan leiden tot negatieve effecten op populatieniveau (Bejder et al. 2009).

Juridische verstoring

Verstoring is in juridisch opzicht een relatief begrip. Sommige verstoringen zijn per definitie tijdelijk, de hierdoor optredende verstoring is dus hooguit tijdelijk en kortdurend. Niet elke (tijdelijke) verstoring is een verstoring in de zin van de wet. Uit jurisprudentie (zie bronnen) kan worden afgeleid dat een (tijdelijke) verstoring, waarbij dieren zich (tijdelijk) aan een veranderde leefomgeving moeten aanpassen, niet leidt tot een opzettelijke verstoring in het kader van de Wet natuurbescherming.

Wanneer verstoring leidt tot vernietiging

Wanneer een verstoring van dusdanig duur of intensiteit is kan het voorkomen dat dieren hun nest of verblijfplaats permanent verlaten. In deze gevallen is er juridisch sprake van het vernietigen van een nest of verblijfplaats en worden verbodsbepalingen van de Wet natuurbescherming overtreden.

Actieve soortbescherming

Naast de passieve soortbescherming zijn provincies wettelijk verplicht om soorten te beschermen middels de Natuurvisie (artikel 1.7) en de actieve

soortbescherming (artikel 1.12). In het kader van deze actieve bescherming kunnen de provincies de lijst met beschermde soorten uitbreiden en/of gebieden aanwijzen waarvoor een extra inspanning nodig is om de staat van instandhouding van populaties te behouden of te herstellen.

Vogellijst

Alle inheemse vogelsoorten zijn beschermd in het kader van de Vogelrichtlijn (artikel 3.1). De nesten van vogels zijn beschermd als ze door de vogels in gebruik zijn, zowel in als buiten de gangbare broedperiode (15 maart tot 15 juli). De meeste vogels maken elk jaar een nieuw nest of zijn in staat een nieuw nest te maken. Slechts een beperkt aantal soorten bewoont het nest permanent of keert elk jaar terug naar hetzelfde nest. De nesten van deze vogelsoorten zijn jaarrond beschermd waardoor de verbodsbepalingen van artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming het gehele jaar van toepassing zijn (zie Kader 4, Jaarrond beschermde vogelnesten en Tabel 1). De wetgever verstaat onder verblijfplaatsen van vogels ook nesten en holtes waar de vogels ook buiten de broedtijd regelmatig verblijven.

Beschermde houtopstanden

De bescherming van houtopstanden is geregeld in hoofdstuk 4 van de Wet natuurbescherming (voorheen Boswet). Het is verboden houtopstanden geheel of gedeeltelijk te vellen of te doen vellen, zonder voorafgaande melding bij de provincie. Een houtopstand is hierbij gedefinieerd als een eenheid van bomen of struiken met een oppervlakte van ten minste 1.000 vierkante meter of een rijbeplanting die meer dan 20 bomen omvat. De wet schrijft verder voor dat wanneer een houtopstand geheel of gedeeltelijk is gevelde, de grond binnen drie jaar moet worden herbeplant.

Bovenstaande bescherming geldt niet voor alle houtopstanden. De regels zijn niet van toepassing op houtopstanden op erven of in tuinen, op fruitbomen, op windschermen om boomgaarden, op naaldbomen bedoeld om te dienen als kerstbomen, op kweekgoed, op bepaalde beplantingen van wilgen of populieren, op bepaalde beplantingen bedoeld voor de productie van houtige biomassa en op houtopstanden binnen de, bij besluit van de gemeenteraad, vastgelegde grenzen van de bebouwde kom. Ook voor het dunnen van een houtopstand gelden de regels niet.

De provincie kan regels stellen ten aanzien van de meldingsplicht en de plicht tot herbeplanting. Alle provincies hebben verordeningen vastgesteld waarin is geregeld hoe een kapmelding moet worden ingediend, waaraan herbeplanting moet voldoen en wanneer ontheffing van de herbeplantingsplicht kan worden verleend. Sommige provincies hebben ook beleidsregels vastgesteld waarin bijvoorbeeld is aangegeven wanneer een kapverbod wordt opgelegd.

De Wet natuurbescherming beschermt geen houtopstanden binnen de bebouwde kom. Waar de grens van de “bebouwde kom Wet natuurbescherming” ligt, wordt bepaald door de gemeenteraad. Dit valt vaak min of meer gelijk met de ‘bebouwde kom Verkeerswet’, maar kan afwijken. Binnen de bebouwde kom geldt meestal een kapverbod op grond van de algemene plaatselijke verordening (APV) of een gemeentelijke bomenverordening. Daarnaast kunnen gemeenten ook regels stellen voor bomen buiten de bebouwde kom, bijvoorbeeld in een bestemmingsplan

Ontheffing, vergunning of vrijstelling

Het is mogelijk om voor de in de Wet natuurbescherming vermelde verboden een ontheffing of vergunning aan te vragen. Er kan alleen een ontheffing verleend worden als er aan drie criteria is voldaan:

- Er is geen alternatieve bevredigende oplossing mogelijk;
- Er moet sprake zijn van een wettelijk belang behorend bij het artikel dat overtreden wordt;
- Er mag geen afbreuk aan de staat van instandhouding van de populatie plaatsvinden.

Vrijstelling

Het is niet altijd nodig om een ontheffing aan te vragen wanneer er gevolgen voor beschermde planten- en diersoorten optreden. Er zijn verschillende soorten vrijstellingen van de verboden voor beschermde soorten mogelijk. Er hoeft geen ontheffing aangevraagd te worden indien strikt en aantoonbaar gewerkt wordt volgens een door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit goedgekeurde gedragscode. De zorgplicht blijft ook bij het werken via een gedragscode onverminderd van kracht. Naast de gedragscode is ook een vrijstelling in de vorm van een ministeriële regeling te krijgen (artikel 3.11). Deze ministeriële regelingen zijn opgesteld door Gedeputeerde Staten als vrijstellingslijsten. Zie Tabel 2 voor een overzicht voor de vrijgestelde soorten per provincie.

Natuurnetwerk Nederland (NNN)

Naast de Wet natuurbescherming bestaat in Nederland het Natuur Netwerk Nederland, waarvoor de provincies beleid maken (NNN). Het NNN is ruimtelijk in de Provinciale Structuurvisie vastgelegd. Het vormt een robuust netwerk van natuurgebieden en tussenliggende verbindingzones. Dit netwerk bestaat uit bestaande natuurgebieden, nieuw aan te leggen natuur en verbindingzones tussen deze gebieden. Ook de beheersgebieden voor agrarisch natuurbeheer behoren tot het NNN. De planologische verankering van het NNN vindt plaats in (gemeentelijke) bestemmingsplannen. Wanneer ruimtelijke ontwikkelingen geheel of gedeeltelijk binnen de begrenzing van het NNN plaatsvinden en een bestemmingsplan wijziging moet worden doorgevoerd en/of negatieve effecten op de wezenlijke waarden en kenmerken van het netwerk optreden dient altijd een ‘Nee, tenzij’-toets te worden uitgevoerd. Hierin wordt beoordeeld of er als gevolg van de voorgenomen maatregelen significante effecten op de wezenlijke waarden en kenmerken van het netwerk optreden.

Kader 4 | Jaarrond beschermde vogelnesten

De meeste vogels gebruiken hun nest slechts eenmalig voor de voortplanting. Elk jaar bouwen de dieren een nieuw nest op meestal een andere locatie. Nesten van deze vogels zijn slechts gedurende het broedseizoen beschermd. Er zijn echter ook vogelsoorten waarvan de nesten jaarrond beschermd zijn en waarop de verbodsbepalingen van artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming het gehele jaar van toepassing zijn. Er worden 5 categorieën onderscheiden (zie Tabel A voor de soorten per provincie):

1. Vogels waarvan de nesten ook buiten het broedseizoen als rust- en voortplantingsplaats gebruikt worden (voorbeeld: steenuil).
2. Koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk zijn van bebouwing of biotoop. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (voorbeeld: gierzwaluw en huismus).
3. Vogels, zijnde geen koloniebroeders, die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (voorbeeld: ooievaar en kerkuil).
4. Vogels die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn een nest te bouwen. (voorbeeld: ransuil).
5. Vogels die weliswaar terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed of in de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om, als de broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen. De nesten van deze soorten zijn buiten het broedseizoen niet beschermd, tenzij zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen.

Tabel A¹ | Overzicht beschermingsstatus van nesten van Nederlandse broedvogels. * zijn kolonie broedende vogels. Afwijkingen t.o.v. landelijk beleid weergegeven per provincie. In Limburg zijn 4 categorieën ingedeeld.

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Aanwezig in bebouwde omgeving	Provincie												LNV
			DR	FL	FR	GE	GR	LI	NB	NH	OV	UT	ZL	ZH	
Bijeneter*	<i>Merops apiaster</i>	nee						4							0
Blauwe reiger*	<i>Ardea cinerea</i>	ja		5b				4							5
Boerenwaluw*	<i>Hirundo rustica</i>	ja		3				2			3				5
Bonte vliegenvanger	<i>Ficedula hypoleuca</i>	ja		0				0							5
Boomklever	<i>Sitta europaea</i>	ja		0				0							5
Boomkruiper	<i>Certhia brachydactyla</i>	ja		0				0							5
Boomleeuwerik	<i>Lullula arborea</i>	nee													0
Boomvalk	<i>Falco subbuteo</i>	nee		5a				3							4
Bosuil	<i>Strix aluco</i>	nee		4				2			3				5
Brilduiker	<i>Bucephala clangula</i>	nee		0				0			0				5
Buizerd	<i>Buteo buteo</i>	nee		5a				4							4
Draaihals	<i>Jynx torquilla</i>	nee		5b				4							5
Eider	<i>Somateria mollissima</i>	nee		0				0			0				5
Ekster	<i>Pica pica</i>	ja		0				0			0				5
Gekraagde roodstaart	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	ja		0				0							5
Gierzwaluw*	<i>Apus apus</i>	ja				4									2
Glanskop	<i>Parus palustris</i>	ja		0				0							5
Graspieper	<i>Anthus pratensis</i>	nee													0
Grauwe klauwier	<i>Lanius collurio</i>	nee						4							0
Grauwe vliegenvanger	<i>Muscicapa striata</i>	ja		0				0							5
Groene specht	<i>Picus viridis</i>	nee		5b				0							5
Grote bonte specht	<i>Dendrocopos major</i>	nee		5b				0							5
Grote gele kwikstaart	<i>Motacilla cinerea</i>	nee				4		2							3
Grutto	<i>Limosa limosa</i>	nee						4			5				0
Havik	<i>Accipiter gentilis</i>	nee		5a				3							4
Hop	<i>Upupa epops</i>	nee		0				0			0				5
Huismus*	<i>Passer domesticus</i>	ja				4									2
Huiszwaluw	<i>Delichon urbicum</i>	ja		5b				2			2				5
IJsvogel	<i>Alcedo atthis</i>	nee		5b				4							5
Kerkuil	<i>Tyto alba</i>	ja		1		4		1							3
Kleine bonte specht	<i>Dendrocopos minor</i>	nee		5b				0							5
Kleine vliegenvanger	<i>Ficedula parva</i>	nee		0				0			0				5
Kneu	<i>Linaria cannabina</i>	nee													0
Koekoek	<i>Cuculus canorus</i>	nee													0
Koolmees	<i>Parus major</i>	ja		0				0			0				5
Kortsnavelboomkruiper	<i>Certhia f. macrodactyla</i>	ja		0				0							5
Kramsvogel	<i>Turdus pilaris</i>	nee						4							0
Kwartelkoning	<i>Crex crex</i>	nee						4							0
Matkop	<i>Poecile montanus</i>	nee													0
Middelste bonte specht	<i>Dendrocopos medius</i>	nee		5b							5				0
Nachtegaal	<i>Luscinia megarhynchos</i>	nee													0
Nachtzwaluw	<i>Caprimulgus europaeus</i>	nee													0
Oehoe	<i>Bubo bubo</i>	nee		5a		4		1							3
Oeverloper	<i>Actitis hypoleucos</i>	nee													0
Oeverzwaluw*	<i>Riparia riparia</i>	ja		5b				4							5
Ooievaar	<i>Ciconia ciconia</i>	ja		5a		4		2							3
Paapje	<i>Saxicola rubetra</i>	nee						4							0
Patrijs	<i>Perdix perdix</i>	nee													0
Pijlstaart	<i>Anas acuta</i>	nee													0
Pimpelmees	<i>Parus caeruleus</i>	Ja		0				0			0				5
Porseleinhoen	<i>Porzana porzana</i>	nee													0
Raaf	<i>Corvus corax</i>	nee		5a				3			4				5
Ransuil	<i>Asio otus</i>	nee						3							4
Ringmus	<i>Passer montanus</i>	ja						4			5				0
Roek*	<i>Corvus frugilegus</i>	ja				4		1							2

Tabel A² | Overzicht beschermingsstatus van nesten van Nederlandse broedvogels. * zijn kolonie broedende vogels.
Afwijkingen t.o.v. landelijk beleid weergegeven per provincie. In Limburg zijn 4 categorieën ingedeeld.

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Aanwezig in bebouwde omgeving	Provincie											LNV		
			DR	FL	FR	GE	GR	LI	NB	NH	OV	UT	ZL		ZH	
Rode wouw	<i>Milvus milvus</i>	nee		5a					3							0
Roerdomp	<i>Botaurus stellaris</i>	nee							4							0
Ruigpootuil	<i>Aegolius funereus</i>	nee		0					0			0				5
Scholekster	<i>Haematopus ostralegus</i>	ja														0
Slechtvalk	<i>Falco peregrinus</i>	ja				4			2							3
Slobeend	<i>Spatula clypeata</i>	nee														0
Snor	<i>Locustella luscinioides</i>	nee														0
Sperwer	<i>Accipiter nisus</i>	nee		5a					4							4
Spotvogel	<i>Hippolais icterina</i>	nee							4							0
Spreeuw	<i>Sturnus vulgaris</i>	ja		5b					0							5
Steenuil	<i>Athene vidalii</i>	ja				4			1							1
Tapuit	<i>Oenanthe oenanthe</i>	nee		5b					0							5
Torenvalk	<i>Falco tinnunculus</i>	ja		3					3			4				5
Tureluur	<i>Tringa totanus</i>	nee										5				0
Veldleeuwerik	<i>Alauda arvensis</i>	nee										5				0
Velduil	<i>Asio flammeus</i>	nee														0
Visdief	<i>Sterna hirundo</i>	nee							4							0
Watersnip	<i>Gallinago gallinago</i>	nee														0
Wespendief	<i>Pernis apivorus</i>	nee		5a					3							4
Wielewaal	<i>Oriolus oriolus</i>	nee														0
Wintertaling	<i>Anas crecca</i>	nee														0
Wulp	<i>Numenius arquata</i>	nee							4			5				0
Zeearend	<i>Haliaeetus albicilla</i>	nee		5a					0			4				5
Zomertortel	<i>Streptopelia turtur</i>	ja							4			5				0
Zwarte kraai	<i>Corvus corone</i>	ja		0					0			0				5
Zwarte mees	<i>Periparus ater</i>	ja		0					0							5
Zwarte roodstaart	<i>Phoenicurus ochruros</i>	ja		0					0							5
Zwarte specht	<i>Dryocopus martius</i>	nee		5b					4			3				5
Zwarte wouw	<i>Milvus migrans</i>	nee		5a					3			4				0

Bijlage B. Overzicht algemene vrijstellingen

Tabel B | Overzicht vrijgestelde soorten per provincie, V = vrijgesteld.

Soortgroep	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Provincie											
			Drenthe	Flevoland	Friesland	Gelderland	Groningen	Limburg	N-Brabant	N-Holland	Overijssel	Utrecht	Zeeland	Z-Holland
Zoogdieren	Aardmuis	<i>Microtus agrestis</i>	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Zoogdieren	Bosmuis	<i>Apodemus sylvaticus</i>	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Zoogdieren	Bunzing	<i>Mustela putorius</i>	V		V		V	V				V	V	V
Zoogdieren	Dwergmuis	<i>Micromys minutus</i>	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Zoogdieren	Dwergspitsmuis	<i>Sorex minutus</i>	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Zoogdieren	Egel	<i>Erinaceus europaeus</i>	V	V	V	V	V	V	V	V		V	V	V
Zoogdieren	Eekhoorn	<i>Sciurus vulgaris</i>						V ¹						
Zoogdieren	Gewone bosspitsmuis	<i>Sorex araneus</i>	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Zoogdieren	Haas	<i>Lepus europeus</i>	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Zoogdieren	Hermelijn	<i>Mustela erminea</i>	V		V		V	V				V		V
Zoogdieren	Huisspitsmuis	<i>Crociodura russula</i>	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Zoogdieren	Konijn	<i>Oryctolagus cuniculus</i>	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Zoogdieren	Ondergrondse woelmuis	<i>Pitymys subterraneus</i>	V	V	V	V	V	V	V	V		V	V	V
Zoogdieren	Ree	<i>Capreolus capreolus</i>	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Zoogdieren	Rosse woelmuis	<i>Clethrionomys glareolus</i>	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Zoogdieren	Steenmarter	<i>Martes foina</i>						V ²						
Zoogdieren	Tweekleurige bosspitsmuis	<i>Sorex coronatus</i>	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Zoogdieren	Veldmuis	<i>Microtus arvalis</i>	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Zoogdieren	Vos	<i>Vulpes vulpes</i>	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Zoogdieren	Wezel	<i>Mustela nivalis</i>	V		V		V	V				V		V
Zoogdieren	Wild zwijn	<i>Sus scrofa</i>						V						
Zoogdieren	Woelrat	<i>Arvicola terrestris</i>	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Reptielen	Hazelworm	<i>Anguis fragilis</i>						V ³						
Reptielen	Levendbarende hagedis	<i>Zootoca vivipara</i>						V ⁴						
Amfibieën	Bruine kikker	<i>Rana temporaria</i>	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Amfibieën	Gewone pad	<i>Bufo bufo</i>	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Amfibieën	Kleine watersalamander	<i>Lissotriton vulgaris</i>	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Amfibieën	Meerkikker	<i>Pelophylax ridibundus</i>	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Amfibieën	Bastaardkikker	<i>Pelophylax kl. esculentus</i>	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V

¹ alleen vrijgesteld in de periode tussen maart t/m april en juli t/m november

² alleen vrijgesteld in de periode tussen 15 augustus t/m februari

³ alleen vrijgesteld in de periodes juli, augustus en september

⁴ alleen vrijgesteld in de periode tussen 15 augustus t/m 15 oktober

Bijlage C. Nederlandse vleermuissoorten

Tabel C | Overzicht van type verblijfplaatsen van vleermuissoorten in Nederland. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen zomer-, kraam-, paar- en winterverblijfplaatsen. Daarnaast is onderscheid gemaakt in gebouw- en/of boombewonend. Het aantal X geeft aan hoe waarschijnlijk het type verblijfplaats is voor de soort, waarbij er vier keer een X verdeeld wordt over iedere functie (Dietz et al. 2011, Bat Habitat key 2018, Limpens 2012, Limpens & Regelink 2017). Een (X) betreft uitzonderingen. Een * betekent: paart en overwintert in typische (ondergrondse) winterverblijven zoals groeves, bunkers, kelders etc.

Soort	Zomerverblijf		Kraamverblijf		Paarverblijf		Winterverblijf	
	Gebouw	Boom	Gebouw	Boom	Gebouw	Boom	Gebouw	Boom
Baardvleermuis	XX	XX	XX	XX	XXXX*		XXXX*	
Brandts vleermuis	XXX	X	XXX	X	XXXX*		XXXX*	
Watervleermuis	(X)	XXXX	(X)	XXXX	XXXX*		XXXX*	
Franjestaart	X	XXX	X	XXX	XXXX*		XXXX*	
Ingekorven vleermuis	XXXX		XXXX		XXXX*		XXXX*	
Meervleermuis	XXXX		XXXX		XXXX*		XXXX*	
Vale vleermuis	XXX	X	XXXX	(X)	XX*	XX	XXXX*	
Bechsteins vleermuis	XX	XX		XXXX	XXXX*		XXXX*	
Gewone grootoorvleermuis	XX	XX	XX	XX	XXXX*		XXXX*	
Grijze grootoorvleermuis	XXXX		XXXX		XXXX*		XXXX*	
Gewone dwergvleermuis	XXX	X	XXX	X	XXX	X	XXX	X
Kleine dwergvleermuis	XXX	X	XXX	X	XXX	X	XXX	X
Ruige dwergvleermuis	XX	XX	(X)	XXXX	XX	XX	XX	XX
Laatvlieger	XXXX	(X)	XXXX	(X)	XXXX	(X)	XXXX	(X)
Tweekleurige vleermuis	XXXX		XXXX		XXXX		XXXX	
Rosse vleermuis	(X)	XXXX	(X)	XXXX	(X)	XXXX	(X)	XXXX
Bosvleermuis		XXXX		XXXX	(X)	XXXX	(X)	XXXX
Mopsvleermuis	XX	XX	XX	XX	XXX*	X	XXX*	X

Bijlage D. Ecologisch deskundige

Alle mitigerende maatregelen moeten worden begeleid en/of uitgevoerd door een ecologisch deskundige op het gebied van vleermuizen, jaarrond beschermde nestplaatsen en broedvogels. Voorafgaande aan de uitvoering van de gewenste werkzaamheden, dient te alle tijden de aannemer/uitvoerder de werkzaamheden af te stemmen met een ecologisch deskundige.

Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit verstaat onder een ecologisch deskundige iemand die ecologisch advies geeft of werkzaamheden begeleidt op het gebied van habitats en soorten. Deze persoon heeft schriftelijk aantoonbare ervaring en specifieke ecologische kennis.

De ervaring en kennis dienen te zijn opgedaan doordat de deskundige:

- op HBO-, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; en/of;
- op MBO niveau een opleiding heeft afgerond met als zwaartepunt de Flora- en faunawet, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten; en/of;
- als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, zoals een bureau welke is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus; en/of;
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortbescherming en is aangesloten bij en werkzaam voor de daarvoor in Nederland bestaande organisaties.

Alle medewerkers van Bureau Viridis voldoen aan de eisen van het ministerie en zijn ecologisch deskundig.

